

KISKÖRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: Turán István
Felelős kiadó: Turán Istvánné
Kiadja: Petőfi Sándor Városi Könyvtár
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények
a szerkesztőséghez küldendőek:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomról: Bella Tibor Zoltán – dr. Paulovics István főgimnáziumi tanár pályaképe; Fodor Tamás – Kisköröst is képviselte a magyar sport 'Múzsája' - Muzsa Gyula gyógyszerész, a nemzetközi jelentőségű sportvezető (Második rész); Turán István – „Lehet-e hát nekünk, kiskőrösieknek a költő születése századik évfordulóját bármely más napon ünnepelnünk, mint 1922. december 31-e?” - Petőfi Sándor születésének centenáriuma Kiskőrösön; Lapszemle – Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Dr. Paulovics István főgimnáziumi tanár pályaképe

Paulovics Istvánról eddig úgy tudtuk, hogy 1877. február 10-én született Kiskőrösön. Ezt a dátumot adta meg a legtöbb lexikon és monográfia.¹ Pedig Kiskőrös nevezetes alakja egy évvel korábban, 1876. február 10-én jött világra városunkban evangélikus-református iparos családban.² Édesapja, az evangélikus Paulovics István Kiskőrösön született 1843. július 17-én. Szülei Paulovics János hasznosbérő és Duchai Mária voltak, a szűrszabó mesterséget tanulta ki. Édesanyja, a református Kovács Julianna Szabadszálláson született 1855. július 17-én.³ Szülei Kovács Lajos földműves és Farkas Rozália voltak. Paulovics István és Kovács Julianna 1874. május 27-én kötöttek házasságot Szabadszálláson.⁴ A helyi református lelkész adta össze az ifjú párt, akik a lakodalom után Kiskőrösre költöztek. Első gyermekük István, majdnem két évvel házasságkötésük után született meg. Testvérei is mind Kiskőrösön jöttek a világra: Gyula 1878. március 6-án, Zsigmond 1880. szeptember 27-én (itt is halt meg 1894. szeptember 24-én), László János 1882. szeptember 10-én, Lajos 1884. szeptember 27-én (meghalt 1885. február 26-án).⁵ Idősebb Paulovics István a helyi evangélikus közösség egyik oszlopos tagja volt, egyházi esküdtként vett részt az egyházközösség életében. Az apai támogatás azonban hamarosan meg-

szűnt, mert a családfenntartó tuberkulózisban megbetegedett, s 1886. február 23-án meghalt.⁶ Ez súlyos csapást jelentett a család számára, nehéz anyagi körülmények közé kerültek.

Ifjabb Paulovics István a kiskőrösi evangélikus iskolában tanulta meg a betűvetés, az olvasás és a számolás tudományát. A család súlyos pénzügyi helyzete nem engedte meg, hogy az elemi iskola után egyből továbbfolytassa tanulmányait. Nehéz életkörülményei először gyakorlati életpályára készítették. Édesanyja úgy gondolhatta, hogy talán folytatni tudná apja munkáját, használhatná az évek óta reménytelenül heverő munkaszakozókat. A fiú azonban nem erre vágyott. Ő tanulni akart. Már érettebb ésszel és törhetetlen kitartással hozzáfogott a komolyabb tanuláshoz. Sikeresen jelentkezett a Kiskunhalasi Református Gimnáziumba. Hatalmas lendülettel tanult, szívta magába a tudományt. Több ízben is összevont vizsgát téve, a szokottnál rövidebb idő alatt (a szokásos 8 év helyett 6 év alatt) elvégezte a gimnáziumban a középiskola nyolc osztályát. Közben kiváló tanulmányi eredménye miatt ösztöndíjat kapott, amellyel jelentősen megkönnyítette családjá helyzetét, nem kellett összekuporgatni oktatásának költségeit. Középiskolai tanulmányait jeles érettségivel zárta le.⁷

REVICZKY GYULA

IRTA

PAULOVICS ISTVÁN dr.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVTÁR

1910

Paulovics István Reviczky Gyuláról írt munkájának címlapja (Internet)

¹ Lásd például: Magyar életrajzi lexikon, Kiskőrös helytörténeti monográfiája.

² Kiskőrösi evangélikus anyakönyvek.

³ Szabadszállási református anyakönyvek.

⁴ Uo.

⁵ Kiskőrösi evangélikus anyakönyvek.

⁶ Uo.

⁷ Református gimnázium, Kiskunhalas, 1936. 1892-ben Péter Antal alapítványának 8 forint kamatát Paulovics István I. oszt. tanuló nyerte ösztöndíjjul. 1893-ban Hetessy Dániel ösztöndíj alapítványának 16 forint kamatát szintén ő nyerte el ösztöndíjjul.

Innen már egyenes út vezetett a felsőoktatásba. Előbb a budapesti egyetemre iratkozott be, majd a lipcsei és jénai egyetemeken szerzett képzettséget, tanári oklevelet. 1903. június 13-án bölcsletdoktori oklevelet kapott a Budapesti Királyi Magyar Tudomány-egyetemen.⁸ Bölcsészletdoktori értekezése tárgyául irodalmi témát választott: Bérczy Károly életét és jellemzését.⁹ A poétika alkotta irodalmi érdeklődésének

tin tanszéken. Vele együtt vették fel Hamrák Béla budapesti segédlelkész a vallástanári és Raksányi Samu tanárjelöltet a természettudományi tanszékre. Az utóbbi kollégájával később baráti viszonyt alakított ki.¹⁰ Miután Raksányi Samuval letették a pedagógiai vizsgájukat, a főgimnázium tanácsa 1904. június 19-én tartott ülésén a három tanárt az 1904-05. tanév elejétől számítva rendes tanárokká választotta meg.¹¹

A Kiskunhalasi Református főgimnázium épülete (Internet)

tengelyét s már pesti bölcsészettan-hallgató korában fogalmazódott meg benne a vágy, hogy ebből a tárgykörből egyetemi magántanári habilitációt szerezzen. A doktori cím megszerzése után a selmecbányai evangélikus főgimnáziumba jelentkezett oktatónak. Az evangélikus líceum kormányzó hatósága 1903. augusztus 21-én tartott ülésén ideiglenes tanári minőségben alkalmazta dr. Paulovics István tanárjelöltet a magyar-la-

Hatalmas lelkesedéssel vetette magát a pedagógusi munkába. Magyar nyelvet, görög-pótló irodalmat, természetrajzot és latint tanított, valamint osztályfőnökséget kapott. Rendszeresen adományozott általa vásárolt könyveket a líceum könyvtárának, ezek között ritkaságok is voltak. Emellett a selmecbányai tanítóképző intézetben tanított még gazdaságtant, és oktatási módszertant is.¹²

Úgy tűnt, élete révbe ért. Megnősült, de

ez a házasság nem volt hosszú életű, hamar elvált. Hamarosan egy újabb kapcsolata alakult ki. De nem Selmecbányán, hanem régi iskolájának színhelyén, Kiskunhalason. Paulovicsnak nem felejtette el korábbi alma materét. Rendszeresen adományozott kisebb összegeket ösztöndíjra, vagy egy volt tanárának síremlékére. Valószínűleg többször is leutazott az alföldi városba, s ott ismerkedett meg Patkós Juliannával, Patkós Benő és Pap Zsuzsanna leányával. Az ismeretségből hamarosan esküvő lett. A fiatalok 1908. október 27-én fogadtak egymásnak örök hűséget Kiskunhalason.¹³

Tanári munkája mellett élénk tudományos tevékenységet is folytatott, rendszeresen publikált a megyei és az országos sajtóban. Ezernél több költeménye, nyelvészeti, irodalomtörténeti munkája jelent meg. A *Halas és Kis-Kőrös*, a *Debreczeni Hírlap*, a *Selmecbányai Híradó*, a *Pesti Hírlap*, a *Protestáns Egyház és Iskola Lap*, az *Új Magyar Szemle*, az *Evangélikus Őrálló*, a *Magyar Nyelvőr* és a *Felső-Bácska* című lapok verseinek, írásaiknak első közlői voltak.¹⁴ Nagyon sok értekezést írt az irodalomtörténet köréből. Ezek közül kiemelkednek a Pázmány és Szenczi Molnár Albert (1902), a Bérczy Károly élete és jellemzése (1903) című munkái. Jóságos és mindig szeretettel emlegetett igazgatója, Király Ernő nagy adag megértésével lehetővé tette Paulovicsnak a fővárosi könyvtárakban való gyakori búvárkodást.¹⁵ Egy-egy ilyen Pestre ruccanás után mindig felüldítve, ismeretanyaggal gazdagon megrakodva, élményeknek társaságot eltartó bőségével tért vissza a főgimnáziumba. Király még azt is kijárta neki, hogy 1906 novemberében az előző év ki nem osztott és az 1906. évi tanulmányi segélyt, 400 koronát Paulovics kapja meg. Ő ezt meg is hálálta, sorozatosan jelentette meg újabb munkáit.¹⁶ Még ebben az évben gróf Apponyi Albert vallás és közoktatási miniszter 50029/906. számú rendeletével engedélyezte és az engedélyezett középiskolai tankönyvek jegyzékébe felvette egyik

⁸ Magyar írók élete és munkái.

⁹ Literatura 12. 1937. május 15. Sz. Csorba Tibor: Paulovics István dr.

¹⁰ Protestáns egyházi és iskolai lapok 1903. szeptember 13.

¹¹ Evangélikus lic. főgimnázium, Selmecbánya, 1903.

¹² Evangélikus lic. főgimnázium, Selmecbánya, 1904.

¹³ Kiskunhalasi református anyakönyvek.

¹⁴ Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai.

¹⁵ Király Ernő fia, Király Lajos is a selmecbányai evangélikus főgimnáziumban végzett. Későbbi önéletírásában megemlékezett Paulovics Istvánról is, aki magyart tanított neki. Az egyik órán két barátjával, Glázer Gézával és Pataki Ferencsel fejben sakkozott. „Velük játszottam aztán én az órák alatt egészen addig, amíg egy magyar órán Paulovics tanár úr felhívott felelni. Mi ekkor már a játszma közepén tartottunk, és én, jóllehet a tanárra néztem, de magam előtt csak a két sakktáblát láttam. Még a felszólító kérdést sem hallottam, annyira el voltam a partikba mélyedve. Csak amikor Nagy Jenő Károly, az én kedves barátom oldalról erősebben böködött, hogy felelnem kell, akkor csöppentem vissza a játék gyönyörű világából a rideg valóságba. Halvány sejtelmem sem volt, hogy ki felelt előttem, és mit kellett volna folytatnom. Így aztán egyszerűen azt mondtam, hogy nem készültem, és szépen befogtam egy szekundát, ami azonban még mindig jobb volt, mintha tanárom megtudta volna, hogy én óra közben két másik fiúval sakkozom.” Paulovics tanár úr nem vette tekintetbe, hogy az általa nagyon tisztelt igazgató fiának véste be az elégtelen osztályzatot. Király Lajos később a Szilvásváradai Erdőgazdaság főmérnöke, a talajerózió elleni védekezésnek és a Tokaj-Hegyalja szőlővidék rekonstrukciójának egyik úttörője lett. (Király Lajos visszaemlékezései)

¹⁶ Egyetemes Közgyűlési Jegyzőkönyv – 1906. november 7.

A Selmecbányai Evangélikus Líceum épülete (Internet)

művét: Szemelvények Phaedrus meséiből, a gimnázium III. osztálya számára.¹⁷ Paulovics ezek után egy még nagyobb célt tűzött ki maga elé. Meg akarta írni az általa nagyon tisztelt költő, Reviczky Gyula életét és munkásságát bemutató kötetet. A munkája 1910-ben készült el, s jelent meg Budapesten a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda kiadásában. Így méltatta a Selmecbányai Hírlap a könyvet: „Huszonegy éve annak, hogy Reviczky Gyula, a kiváló költő elhunyt. A költő életének tragikumát eddig csak igen kevesen tudják s ezek is csak egyes részleteiben és csak mendemondák alakjában. Most végre akadt egy tudós kutató, Paulovics István dr., selmecbányai tanár, aki több éven át gyűjtötte az adatokat s fölkereste a helyeket, a hol Reviczky életének nevezetes eseményei lezajlottak, kinyomozta a régi okmányokat, beszélt a még életben levő szereplőkkel: s terjedelmes könyvet adott ki „Reviczky Gyula” címen, amely új megdöbbentő világításban állítja eléink a költő végzetét. De nemcsak a költő, hanem a költő anyjának tragikumáról is először ad leírást a mű, amely az irodalmi körökön kívül is bizonyára széles körökben fog feltűnést kelteni.”¹⁸

1910 sikeres év volt Paulovics számára.

Könyve megjelenése után pár hónappal ki-nevezték a Selmecbányai Hírlap felelős szerkesztőjének. Az előző szerkesztő, Kuti István, aki egyben a város rendőrkapitánya is volt, összeférhetetlenség miatt kénytelen volt felállni az újság éléről, elbúcsúzott olvasóitól, s figyelmükbe ajánlotta a lap új irányítóját, Paulovics Istvánt: „Ám ha nehéz is nekem megválnom e laptól, vigasztal és megnyugtató az, hogy új szerkesztője, Paulovics István dr. lesz. Az ő személye garancia arra, hogy nem fog változni az újság tisztességes iránya, s az ő tudása és írói készsége biztosíték arra, hogy a Selmecbányai Hírlap nemcsak megmarad az elért nívón, de fejlődni és tökéletesedni is fog.”¹⁹ 1910-től éveken keresztül az újság első számú vezetője volt. Száznál több cikke jelent meg az általa szerkesztett lapban. Többek között írt nekrológot Gáspár Imre selmecbányai költőről, írt Arany János egyéniségéről, Jókairól, Franklin Kézi Lexikonjáról, és Szendrey Júlia két ismeretlen leveléről is.

A pedagógusi és irodalomtörténeti munkája mellett kivette részét a közéletből is. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság és a Felvidéki Magyar Írók és Újságírók Szövetségének választmányi, a Reviczky Társaság

tiszteletbeli és irodalmi szakosztályának választmányi tagja lett, a F. M. K. E. Selmecbányai választmányának pénztárosa, és a Petőfi-kör vezetője volt. Közben nem felejtette el indulásának nehéz körülményeit. Rendszeresen küldött adományokat különböző szervezeteknek, támogatott szegény sorsú diákokat. Minden évben pénzadománnyal támogatta a Bonyhádi Evangélikus Gimnáziumot.²⁰

Egyre fényesebb pályáját először az első világháború akasztotta meg. 1914 augusztusában a mozgósítás következtében ő is megkapta a behívót. Úgy nézett ki, hogy az általa szerkesztett Selmecbányai Hírlap megjelenését egy időre felfüggesztik. Ezt így közölték az olvasókkal: „Paulovics István dr. líceumi főgimnáziumi tanárnak, lapunk felelős szerkesztőjének bevonulása miatt a „Selmecbányai Hírlap” bizonytalan időre szünetelni fog. Kérjük előfizetőink és olvasóink szíves elnézését s további jóindulatát.”²¹ Paulovics azonban rövidesen visszatért Selmecbányára, mivel valószínűleg alkalmatlannak ítélték katonai szolgálatra. Tovább folytatta a tanítást a főgimnáziumban, s szerkesztette a hírlapot. Mivel sok tanártársa is bevonult, többet kellett magára vállalnia az iskolában.

¹⁷ Hivatalos Közlöny, 1906. június 20.

¹⁸ Selmecbányai Hírlap 1910. május 29.

¹⁹ Selmecbányai Hírlap 1910. szeptember 10.

²⁰ Evangélikus Gimnázium, Bonyhád, 1906.

²¹ Selmecbányai Hírlap 1914. augusztus 2.

Rendszeresen jegyzett hadikölcsönt, 1915-ben például 11.000 korona értékben.²²

Az első világháború évei alatt írói munkássága szinte teljesen leszűkült a *Selmecbányai Hírlapban* megjelent cikkeire. A hátszágban a megélhetés egyre nehezebbé vált. Több tanártársa elesett a fronton, barátja, Raksányi Samu szinte végig katonai szolgálatát töltötte. A bevonult diákok közül is mind többen estek el. Volt olyan tanulójuk, akinek holttestét az iskola épületében ravatalozták fel. 1917-re a helyzet még inkább súlyosbodott, ezt már nyíltan az iskola közlönyében is leírták: „Ez az év ugyan meghozta a békét keleti ellenségeinkkel, de annál súlyosabbá vált az iskola küzdelme a belső ellenfelekkel, az árdrágítókkal szemben. Az állam külön segítséget nem adhatott s így, tekintettel a fűtőanyag és a világítás hallatlan áremelkedésére, az Iskolatanács kénytelen volt elrendelni, hogy a tanítás január hónapban szüneteljen. Ugyanazon okoknál fogva hagyjuk el a tornázást a téli hónapok alatt. Különben használhattuk összes helyiségeinket. A tanítási órák számát az idén is redukálnunk kellett, mert kevesen voltunk s a testvér tanítóképzőt sem hagyhattuk cserben. [...] A tanároknak a háborúval kapcsolatos tevékenysége az iskolán belül a többletmunka vállalásában nyilatkozott meg. A tanárok felhasználták minden alkalmat, hogy tanítványaikat a korszakot alkotó eseményekre figyelmeztessék. Háborús emléktárgyakat nem gyűjthettünk. Intézetén kívüli munkára nagy elfoglaltságunk miatt nem vállalkozhattunk [...] Helyben rendezett, hadicélokát előmozdító koncerteken a líceum tanulói szinte közreműködtek.

A tanulmányi előmenetelre az idén a háborúnak inkább már csak káros hatásait észlelhettük: a tanulók nehezen voltak fegyelmezhetők s kitarító munkára bírhatók, aminek következménye meglátszik a megrovások és a kedvezőtlen osztályzatok nagy számán. A háború hatása az ifjúságra már nem lehetett oly lélekemelő, mint eddig, mert az élelmezés, a ruházódás, a fűtés és világítás nehézségei bénítólag hatottak.”²³

Paulovics István sem vállalt már semmi más kiegészítő munkát. Megszűnt a *Selmecbányai Hírlap* is. 1917-ben a kevés szabad idejében átdolgozta a Bartal–Malmosi-féle Livius hatodik kiadását. 1918 első felében még rendesen lezajlottak az érettségi vizsgák, ha rendesnek lehet mondani a háborús érettségit. Aki háborús érettségit tett, azok

márciusban már vizsgáztak, a többiek júniusban. Még úgy látszott, hogy a következő tanév, ha nehezen is, de elindul az ősszel. A helyzetet súlyosbította az országban is egyre inkább terjedő spanyol influenzajárvány is. Ere utalhat a tanári kar felhívása a szülőkhöz: „Ajánljuk a szülőknak és gyámoknak nemcsak a rendhez szoktatás, de különösen betegségtől való megóvás szempontjából, hogy új könyveket szerezzenek be.”²⁴

Király Ernő, a líceum igazgatója
(Internet)

1918 őszére az Osztrák-Magyar Monarchia vereséget szenvedett, majd szétesett. A nemzetiségek sorra jelentették be elszakadásukat. Idegen fegyveres csapatok törtek be az országba, s egyre nagyobb területeket szálltak meg. 1918 novemberében a vegyes etnikumú, zömmel magyarok és szlovákok lakta Selmec- és Bélabánya Nemzeti Tanácsa is megfogalmazta tiltakozását az elcsatolás ellen, kiemelve, hogy a város polgársága a különböző pártok, csoportok, intézmények, egyetek, vállalatok, üzemek hivatalos képviselőinek útján „a nemzeti hovatartozandóság tekintetében már állást foglalt.” Válaszolva a turócszentmártoni Tót Nemzeti Tanács felhívására, a város Nemzeti Tanácsa november 22-i ülésén határozatban kimondta, hogy

„Selmec- és Bélabánya város polgárai továbbra is a Magyar Állam területéhez akarnak tartozni, s minden ezzel ellenkező mozgalom ellen a leghatározottabban tiltakoznak.”²⁵

1918 decemberének első felében Selmecbánya többször fordult Jászi Oszkár miniszterhez „a város megtartása” érdekében. Az antant magyarországi misszióvezetője, Ferdinand Vix francia vezérkari alezredes december 3-án jegyzékben követelte a magyar kormánytól, hogy Észak-Magyarországot őrítse ki egészen a Duna–Ipoly–Ung–Uzsok vonalig. December 24-én ’karácsonyi ajándékként’ Vix alezredes átadta újabb jegyzékét a magyar félnek, amely tartalmazta, hogy az antant döntése értelmében az ún. Pichon-féle demarkációs vonalig terjedő területet, mint „Szlovákia történelmi” határát, a csehszlovák erők szállják meg. A terület-foglalásokról érkező hírek a selmecbányai közhangulatot is erősen befolyásolták, készítették menekülésre a főiskolát és a lakosság egy részét. A cseh csapatok először 1919. január 2-án érték el Selmecbányát, s január 7-én vették teljesen birtokba a várost. El lehet képzelni, milyen traumaként érte ez az ottani magyarságot, Paulovics István is nagyon nehezen élte meg ezeket a hónapokat.

1919 nyarán a magyarországi Tanácsköztársaság csapatai támadást indítottak a Felvidék visszafoglalására. A Vörös Hadsereg egységei Szentantál felől érkezve június 6-án visszafoglalták Selmecbányát. A Forradalmi Kormányzótanács rossz döntése következtében a csehszlovák katonák június 10-én 3 órai harc után visszavették a várost. A rövid magyar uralmat cseh megtorlás követte. A bevonuló csapatok Király Ernő igazgatót kihallgatás nélkül több tekintélyes polgárral, köztük Zsámbor Pál tót lelkésszel együtt, mint túszoikat marhaszállító kocsikban elhurcolták. További túszoikat is fogságba vettek. Köztük volt Paulovics István evangélikus főgimnáziumi tanár, Bolemann Géza akadémiai tanár, Dobó Sándor városi számvevő, Hamrák Béla líceumi. tanár, Hlavathy Ferenc katolikus lelkész, Künsztler János líceumi tanár felesége szül. Wnucsko Ilona, és Manner Lajos főkapitány.²⁶

Paulovics István a többiekkel együtt kiszabadult, de rövidesen kiutasították Csehszlovákia területéről. Feleségével együtt menekülni volt kénytelen, szeretett városát szinte mindenét otthagyni kellett elhagynia. Valószínűleg nem sokat gondolkodtak azon,

²² A selmecbányai Ág. evang. Líceumi Főgimnázium értesítője az 1915–16-iki tanévről.

²³ A selmecbányai Ág. evang. Líceumi Főgimnázium értesítője az 1917–1918. tanévről. Ebben a tanévben már csak egy diák jelentkezett önkéntesnek a hadseregbe.

²⁴ A selmecbányai Ág. evang. Líceumi Főgimnázium értesítője az 1917–1918. tanévről.

²⁵ Selmecbányaiak emlékkönyve (Budapest, Selmecbányaiak Egyesülete) Dr. Hittrich Ödön: A selmecbányai evangélikus lyceum története. Június 20-án a túsok Prágán át Theresienstadtba értek. Itt vették a hírt, hogy az 55 évnél idősebbeket hazaengedik. Így került haza Király Ernő Pozsonyon, Ruttkán keresztül június 26-án.

²⁶ Uo.

hogyan menjenek, mert egyértelműnek látszott, hogy Kiskunhalason telepedjenek le. 1919-ben érkeztek meg felesége szülővárosába. 1919. szeptember elején a közoktatásiügyi minisztérium dr. Paulovics István selmecbányai, Gulyás Sándor és Polgár János szarajevói menekült tanárokat ideiglenes szolgálatra a Kiskunhalasi Református Gimnáziumba osztotta be. Az eltávozó dr. Nagy József helyére, 1920. január 1-jén rendes tanárrá nevezték ki.²⁷ Magyar nyelvet, görög-pótló irodalmat tanított, és ő lett az iskolai könyv- és régiségtár őre.²⁸ Egyik feladata volt az iskola könyvtárának rendezése.²⁹

Paulovics nehezen szokta meg új környezetét. Alkotó kedve kezdte elhagyni, úgy érezte, hogy a derékba tört pályája. Kiskunhalas kulturális élete meg sem közelítette Selmecbányáét. Rengeteget olvasott, került a társaságot. Csak néhány meghitt barátjával tartott fenn kapcsolatot. Minden örömet a könyvei jelentették.³⁰ Kiadatlan kéziratai egyre csak halmozódtak. Még részt vett a Ványi Ferenc irodalomtörténész szerkesztésében 1926-ban megjelent Magyar Irodalmi Lexikon összeállításában, írásában.³¹

1924-ben úgy érezte, hogy ideje volna nyugállományba vonulnia. Hivatalosan is bejelentette iskolájában az elhatározását. A tanévet még végigdolgozta, utána nyugdíjba vonult. 1925-ben Madzsar József királyi tanterületi főigazgató kiskunhalasi látogatásakor így emlékezett meg Paulovics Istvánról: „Nagy veszteség az intézetre dr. Paulovics István r. tanár nyugalomba vonulása. Az ő lelkes, oda adó munkáját hosszú ideig nehezen fogja az intézet pótolni. Állása megfelelő pályázó hiányában, még most is betöltetlen. Az intézet iránt való szeretetének szép bizonyítéka, hogy nyugalomba vonuló kartársunk a kényszerű helyzetre való tekintettel, ideiglenesen heti 15 órát vállalt az intézetnél, mint kiegészítő óraadó tanár. Szívemből kívánom, hogy az iskolai élettől visszavonulva, lelje meg a kívánt nyugalmat értékes, tudományos munkálkodásának folytatásában.”³²

Ezek után napjai olvasgatással, városi sétával teltek el. Gyakran tűnt fel a város főterén vékony, elegáns alakja, ezüst sétapálcával kezében. Az 1930-as évek közepén megbetegedett, tüdőbajt kapott. A kezelések nem segítettek állapotán, ráadásul tüdőgyulladás

is kialakult nála. 1937. április 4-én hunyt el Kiskunhalason.³³

Utolsó útján a református gimnázium kapujában búcsúztatták. Az iskola igazgatója beszédében emlékeztetett arra, hogy „[...] benne nemcsak a magyar tanügy, hanem az irodalom és tudomány is széles körökben is-

mert és becsült munkását vesztette el. Emléke élni fog írsaiban és a szerető szívekben!” A kiskunhalasi régi református temetőben helyezték örök nyugalomra.³⁴ Felesége, Patkós Julianna csak pár évvel élte túl, 1942. október 10-én hunyt el, szintén Kiskunhalason.³⁵

Bella Tibor Zoltán

XXII. évfolyam.	Selmecbánya, 1912. január 28.	4. szám.
SELMECBÁNYAI HÍRLAP		
Egy évr 10 korona. Félévr 5 korona. Negyedévr 2 korona 50 fillér. Helyes száma ára 20 fillér. Hirdetések megállapodás szerint számíthatnak. Nyilvántartási díja soronként 20 fillér.	Felolvas szerkesztő: D^r. PAULOVICS ISTVÁN	Az expedíció s hirdetések ill. reklámoké a lapvezető Joerges Ágost özvegye és fia céhez intézendők. hova az összes pénzkiutalások is küldendők.
MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.		

Nemzeti munka.

Viharok repülnek, szállodáknak a magyar sajtóban mindentel. Hírek vannak arról is, arról is. Hogy megint kezdődik a zeneben: hogy így meg úgy lesz. Pedig de jól esett a csend, a béke! Hígyjék el az igen tisztelt harcosok, hogy az egész magyar nemzet unisóno a békét, a kitartó, esendő, nemzeti munkát ádítja. A nemzetetlen s minden nemestől megtagadó irány nemzeti munkára azonban azt mondja, hogy ez lehetetlen. A turáni síkrol ideszakadt magyar munkát sohasem folytatott. Legkevésbé nemzeti munkát. Kultúránk, etnológiánk emellett szól. Pedig nem igaz. Kultúránk való elmaradottságunk csak azt bizonyítja, hogy egész életünk örökös harcban folyt le s nem frázis, hogy kis magyar néplink századokot át szolgált bástyafalul a nagy Európának, melynek békében hagyott népe haladt, kultúráilag épült, míg mi harcoltunk. Van értékünk a nemzeti munka iránt s ha békében voltunk, szaporán pótolunk százados mulasztásainkat. Aki a kiegyezés előtti Magyarországot ismerte s ismeri a mai, az, ha igazlelkű és tisztán látó, csak elismerésének adhat kifejezést.

De viszont az is igaz, hogy, ha külső veszedelem nem forrasztotta össze a pártokat, mindig dult nálunk a pártviszály. Sohasem értett egyet a magyar. Csoda lenne, ha meggyetértene. Pedig alighanem igaz az a minap elhangzott szó, hogy minden bökörban ellenség leskelődik reánk. És mit sem bizonyít, hogy ezzel szemben egy másik illetékes férfiú nagyhatalmi állásokkal áll elő. Akkor nem értettük a dolgot, most azonban már sejthetjük. Hasonló dolog történt a minapi francia kormányválsággal. Az egyik illetékes ajak mást mondott, mint a másik. Farfalogos egy mesterség a politika. Tehát ne politizáljunk.

De hiszen a nemzeti munka sürgetése s ennek egyetlen tényezője, a békéért való sopánkodás talán mégsem politika. Ma a nemzet egy nagy gazdasági föllendülés régen elhagyott idejét éli, mindannak ellenére is, hogy a politika ege hol kiderül, hol beborul. Mi lenne, ha ege sohasem borulna be s a nemzet, évtizedekig, a béke munkás korszakát élhetné? Hogy minden irányban

miily hatalmasan fejlődjenek, hogy a mai jámbor óhajások mennyi tartalmat nyerjenek, mindenki belátja. Minék látni a viszálykodás, a pártvillongás, a munka megakasztása?

Mindenki belátja, hogy ez az áldatlan helyzet nagy nemzeti károkat, a békés, nemzetfejlesztő munka pedig messzemenő eredményeket érhet el, éppen ezért hisszük, hogy végre-valahára tartós lesz a béke. De az ellenkezője se lepne meg bennünket. Elvégre magyarok vagyunk s mikor nem dult nálunk pártviszály?

Történelmi nagy tanulságok intenek bennünket arra, hogy legnagyobb áldásnak a békét hirdessük s érte, ha kell, tagadjunk meg elveinket, sőt, ha kell, meg a — természetünket is.

Fémbányászaink ügye a képviselőházban.

Fémbányászaink körében régóta hangzottat panasz, hogy mostoha gyermekek az államnak. Nehezebb az előmenetelik, súlyosabb a munkájuk s aránytalanul csekélyebb a javadalmazásuk, mint azoknak a tisztviselőknak, akik az állami szénbányaszatnál vagy a vasműveknél vannak alkalmazásban. Ezeknek a panaszoknak adott kifejezést a képviselőház folyó hó 16-iki ülésén *Rosenberg Gyula* országos képviselő. Beszédét, mely a selmecbányai fémbányászokat is a legnagyobb mértékben érintette, valamint *Lukács László* pénzügyminiszter választás is, egész terjedelemben a következőkben közöljük:

T. képviselőház! (Hajljuk) Számolok a t. ház hangulatával és az előrelátással idovel és lehető rövidre fogom mondandómat. Egy státuseredézi és javadalmazási anomáliára kívánom az igen t. miniszter ur figyelmét felhívni. Jobban mondván, nem a figyelmét felhívni, mert hiszen az ő mindenre kiterjedő figyelme ezt a kérdést is jobban ismeri mindnyájunknál, hanem kímélj meg az 1912. évi költségvetés keretén belül igazkodni segíteni. A fémbányászati, fémkohászati, szénbányászati, a pénzügyi és a bányászati iskoláknál alkalmazott tisztviselők és altisztjeinek javadalmazásáról van szó. Magabánve is nehéz és keserves dolog a tisztviselőnek a mai drágaság mellett életszükségletét kielégíteni, de az egyenlőtlenség okozta keserűség teljesen elviselhetetlenné teszi a helyzetet azokra nézve, akik

azt kénytelnek tapasztalni, hogy egyenlő kvalifikáció mellett, sőt bizonyos tekintetben magasabb kvalifikáció mellett is, véletlen folytán, vagy az intézők szeszélye folytán vagy nem tudom, minek folytán, kedvezőtlenebb elbánásban részesülnek, mint kollégáik.

Ez a helyzet forog fenn a bányászati gazdasági ágaknál alkalmazott tisztviselőknél és altisztjeinél. Az 1892. IV. t-cikk alapján kibocsátott pénzügyminiszteri rendelet egy státusba foglalta össze az összes bányászati tisztviselőket és altisztjeiket; számuk akkor 260-ban állapítottat meg. Ez tartott 1903-ig, mikor a díósügyi vasműveknél és az államvasúti gépgyáraknál a pénzügyminiszterium hatáskörébe helyezéssel együtt a többi vasműveknél alkalmazott tisztviselők kiszakították az eddigi státusból és egyesítették a már akkor jobb javadalmazást élvező tisztviselőkkel. Ezek azután 1907-ben, midőn az államvasúti fizetésrendezés bekövetkezett és az államvasúti barmok kedvezőbb helyzetet teremtett, szintén ezekkel az államvasúti tisztviselőkkel együtt megint újabb, kedvezőbb javadalmazásba kerültek. Annak a bizonyos szénaközvetítő, amelyről a mai ülés folyamán annyi szó esett s amelyre én most nem akarok kiterjeszkedni, majd lesz alkalmunk máskor beszélni róla és így most csak annyit jellemezzek ki, hogy nem mindenben értek egyet *Možossy Béla* t. képviselő ur felszólalásával, mondom, ennek az akciónak azok a tisztviselők látnak a hasznát, kik most újrag kiszakították a többi bányász státusából és egyenlősítették a vasműveknél alkalmazott tisztviselőkkel.

A státusban most már kizárólag csak a fémbányászati, a pénzügyi, a bányászati iskoláknál és a fémkohászati alkalmazott tisztviselők rekedtek benn. A státus ma 161 emberből áll. A különbség óriási. Lesz szerencsém később erre röviden rámutatni, most csak meg akarok emlékeztetni az altisztjeikről. Az altisztjeikről egy áll a dolog, hogy a vasműveknél és a szénbányáknál alkalmazott altisztjeit kevesebb kvalifikációval bírnak, mert azoknak csak kétvé bányaiskolájuk van, a fémbányászati alkalmazott altisztjeinek, az egyenlő előképzettség mellett, egy évvel több irodai szolgálati és egy évvel több bányaiskolai kvalifikációjuk van; már most ezek kapnak 700 K, kezdő fizetést és 1400 K, maximális fizetést, amazoknál pedig kezdő fizetés 1600 K, a maximális fizetés pedig 3600 K. Még a minden kvalifikáció nélküli irodaszolgák kezdő fizetése is 1400 korona. Hogy ez óriási elégedetlenséget szül az altisztjei között, az magától értetődő. Szegények borzasztó mód panaszolnak, hogy miért hagyják őket enél a bányászati, mikor ott megélni nem tudnak, miért nem tessék át őket másokhoz vagy nem ekviparálják a javadalmazásukat.

Ani a tisztviselőket illeti, ott mindig arról van szó, hogy az az intenció, hogy azok státusza és javadalmazása egyenlősítessék az ordásokkal, mert, átlátod, ez mindig így volt. Bocsnatot kérek, arra nézve én semmiféle tárgyi indokot nem látok,

A Selmecbányai Hírlap címlapja (Internet)

²⁷ Református gimnázium, Kiskunhalas, 1919.

²⁸ Uo.

²⁹ Halasi Újság, 1920. január 7. Itt jelent meg az iskola hirdetése: „A református főgimnázium igazgatósága kéri mindazokat, akikhez a főgimnázium könyvtárából a proletárdiktatúra, a román megszállás idején vagy bármely időből könyvek kerültek, szíveskedjenek ezeket a könyveket, mint rájuk nézve értéktelen dolgokat, a tanári nagykönyvtár őréhez, dr. Paulovics István tanárhoz, a délelőtti órákban mielőbb beszozálatni.”

³⁰ Literatura 12. 1937. május 15. Sz. Csorba Tibor: Paulovics István dr.

³¹ Petőfi Népe, 1987. február 10.

³² Kiskun-Halas Helyi Értesítője, 1925. május 23.

³³ Kiskunhalasi polgári anyakönyvek.

³⁴ Kiskunhalas Helyi Értesítője, 1937. április 7.

³⁵ Kiskunhalasi polgári anyakönyvek.

Kiskőröst is képviselte a magyar sport 'Múzsája'

Muzsa Gyula gyógyszerész, a nemzetközi jelentőségű sportvezető

(Második rész)

Muzsa Gyula képviselőként nem tűnt ki nagy ívű beszédeivel. Nem voltak államigazgatási tapasztalatai, nem volt jogász, sem közgazdász. Nem terjesztett aprólékosan kidolgozott törvényjavaslatokat a Tisztelt Ház elé, inkább kisebb jelentőségű gyakorlati kérdésekkel foglalkozott. A gazdasági bizottság előadója volt. Közreműködött a képviselők dotációjának megreformálásában és a képviselőház szolgálati pragmatikájának kidolgozásában. Legszakzerűbb előterjesztése a Parlament épületének 'nemely átalakítása és az étterem kezelése' tárgyában hangzott el. Akkor is csak az eredetileg kijelölt előadó helyettesítőjeként szólalt fel, bár bevezetőjében 'szerényen' leszögezte, hogy nem zavarja a feladat, mert a javasolt módosítások többsége tőle származik. Csak azért idézzük a javaslatokat, hogy érzékelhető legyen, milyen súlyú kérdésekben szólalt fel Muzsa. Szükségesnek tartotta a liftek bővítését és gyorsítását, több és jobban elszeparált telefon kihelyezését a képviselőház folyosójára, valamint egy parlamenti 'buffet' (büfé = étterem) felállítását, és hogy ez a vállalkozónak megérje, állami szubvenciót javasolt, bár személy szerint a 'szabad (ingyenes) buffet' híve lenne. Az első kettőt elfogadta a képviselőház, a harmadikat, a szubvenció változatot is elutasította.¹

Rövidebb hozzászólásaiban szívesen hivatkozott külföldi tapasztalataira, a 'szabad buffet'-t is francia mintára képzelte el. Kémiai ismereteit és ugyancsak francia tapasztalatait hasznosítva szólott hozzá a bortörvényhez: „*Én éltem Rheims vidékén, s ott, mikor a bor megszületik, a termelőnek első dolga, hogy megmérje, megvan-e benne a szükséges savtartalom és a szükséges cukortartalom. Ha valamelyik hiányzik, azt pótolja, de még must korában. Azt pedig, ha a musthoz cukrot adnak, hamisításnak deklarálni egészen téves dolog.*”² Ma – bizonyos határig – lehet a mustot cukrozni. Muzsa kezdeményezése beérett.

Ugyanezen ülésen már kifejezetten gyógyszerészként a 'gyógyborok' adalékanyagait

engedélyező kiegészítést is fűzött a törvényjavaslatához.³ Tapasztalt patikusként javasolta azt is, hogy a körorvos székhelye csak olyan településen legyen, ahol gyógyszertár is van.⁴ Közreműködött a szakma által elutasított ifj. Andrássy Gyula gróf által beterjesztett gyógyszertári reform elbuktatásában. Többekkel együtt kidolgozta egy gyógyszerészkamara tervezetét, de az nem valósult meg. Sportkérdésekben is lobbizott, de nem az ülésteremben, hanem inkább informális csatornákon keresztül.

Érdekes ellentmondás, hogy a sportdiplomataként „*magyarba ojtott english gentleman*”⁵ a Tisztelt Házban nem éppen angolos hidegvérrel viselkedett. Gyakran közbekiabált. Jobb esetben valami szellemesnek szánt megjegyzést, de előfordult személyeskedés és bántó durvaság is a részéről. Különösen a nemzetiségi képviselők a célpontjai. Indulatait magyarázza, de nem menti, hogy 1907-ben zajlott a horvát képviselők obstrukciója a MÁV magyar szolgálati nyelve miatt, amikor is végeérhetetlen horvát nyelvű beszédekkel akadályozták a törvényhozás munkáját. Előfordult, hogy csak a házelnök hallgatta őket. Muzsa amikor benn volt az ülésteremben, többször fennhangon a magyar nyelv használatára utasította a horvátul beszélőket. De mondott keményebbeket is: „*Legjobb volna, ha kivernénk őket.*”⁶ Azért pedig párttársa, Justh Gyula házelnök is rendre utasította, amikor azt kiabálta be: „*A horvátok rablók voltak mindig.*”⁷ Kis híján tettelegességre is sor került, amikor Muzsa több képviselő társával átment a horvátok padsorába, hogy ott adjanak hangos szóval kifejezést felháborodásuknak. Úgy tűnik, a dunapataji képviselőtől nem volt idegen a magyar virtus. Amikor a Párbajellenes Liga részéről felmerül, hogy a katonatiszteknek töröltessék el a párbajkénszer (állásukat veszthették, ha nem vettek fegyverrel elégtételt a mundéron esett sérelmen), akkor szokása szerint külföldi példával replikázott, miszerint a franciáknál még az altisztek is párbajoznak.⁸

Ezek után ne csodálkozzunk, hogy amikor

Muzsa Gyula a görög Megváltó rend kitüntetéssel (Arcanum)

a horvátok megverték egy magyart Zágrábban, Nagy György képviselőtársával együtt igazi keresztes lovagként tett fogadalmat, hogy minden hasonló eset után felpofoz egy horvát képviselőt, és ezt egy Supilo nevűn kezdi, aki egyébként nyíltan dicsekedett, hogy törrel jár a képviselőházba. Erre Justh Gyula is úgy reagált, hogy a képviselőházban nem pofozkodunk. Ez a vehemencia inkább ironikus rosszállást váltott ki a sajtóban. Egy dunapataji 'öreg választó' (aligha az övé) nyílt levélben fordult képviselőjéhez:

„*A tegnapi lapban olvastam, hogy a mi szeretett képviselőnk. Muzsa Gyula úr igen jó orvosságot talált ki a horvátok megfélézésére. Az Isten tehát rátekintett már erre a mi elhagyatott szegény kerületünkre s kaptunk a sok gyöngye képviselő után egy nagyerejű,*

¹ Képviselőházi napló. 29. országos ülés. 1910. augusztus 2. 552–554. o.

² Képviselőházi napló 375. országos ülés 1908. november 23. 219. o.

³ ua. 220. o.

⁴ Képviselőházi napló. 343. országos ülés, 1908. június 12. 73. o.

⁵ Dr. Speidl Zoltán: Utóirat az olympiai kiküldetéshez. *Sport-Világ*, 1904. július 31. 1. o.

⁶ Kossuth házszabályrevíziót akar. Szeged és Vidéke, 1907. szeptember 23. 4. o.

⁷ Táviratok. A képviselőház ülése. *Somogyvármegye*, 1907. június 15. 6. o. A Képviselőházi naplóban ezt a közbeszólást nem jegyezték fel.

⁸ Képviselőházi napló. 260. országos ülés, január 20. 138. o.

igazi hőst képviselőnek, a ki majd az ő hősbárátainak, Nagy György és Madarász képviselő uraknak közreműködése mellett elbánik a haza ellenségeivel, a horvátokkal és az öreg zsidókkal. A két utóbbi urat ismerjük már, mert választáskor itt is hősködtek, s szerény nézetem az, hogy jaj az országnak, ha jogait csak ököllel tudják megvédeni! A horvátokat okos beszéddel és szigorúan alkalmazott törvényekkel, nem pedig pofonokkal kell meggyőzni. Mert a pofon, amennyire meggyalázó arra, a ki kapja, ugyanannyit von le annak kulturális értékéből, aki adta. Nem tudom megérteni azt se, hogy a verekedés a függet-

ségi népkör és a szociáldemokrata pártszervezet együttes gyűlést rendezett a katonai javaslatok ellen és az általános választójog mellett. A gyűlésre meghívták mindkét függetlenségi pártot, a Választójogi Ligát, a szociáldemokrata pártot és a kerület képviselőjét, Muzsa Gyulát is. Ő és a Justh-párt részéről P. Ábrahám Dezső is táviratban mentette ki magát. Ha elolvassuk a felszólalók listáját, joggal merülhet fel bennünk, hogy nem feltétlen betegség vagy egyéb elfoglaltság akadályozta a függetlenségi politikusokat a megjelenésben. Forgács Dezső szabadkai szociáldemokrata párttitkár el-

keredett összetétel indokolhatta Muzsa elhatárolódásként is felfogható távolmaradását. A gyűlés határozatot fogadott el az általános, egyenlő, férfiakra és nőkre kiterjedő választójogról, és felkérték Muzsa Gyulát ennek betérjesztésére. Az Ujság kommentárja szerint azzal a hátsó szándékkal, ha megtagadja az ellenjegyzést, ellene fordulhatnak.¹¹ Mint fentebb már utaltunk rá, a dunapataji képviselő végül engedett a népakaratnak, és benyújtotta választóinak kérvényét a Tisztelt Háznak.

Az ellenzékbe szorult Függetlenségi Párt újra obstrukcióval próbálta meg a kormány katonai javaslatait akadályozni. Erre 1912 májusában Tisza István házelnökké választotta magát, rendőrökkel vezette ki a rendetlenkedő képviselőket, és hosszabb-rövidebb időre a parlamentből is kitiltotta őket. Ők persze ellenálltak az erőszaknak, ezért újra csatatérre változott a képviselőház. A dulakodásból természetesen nem maradhatott ki a sportos Muzsa Gyula sem. Június 6-án Szmracsányi Györggyel együtt védelmezte gróf Károlyi Mihályt, akit Tisza szintén kivezetetett. Szeptember 18-án akcióhősöket megszegényítő jelenet kellős közepén találjuk: „Egyszerre kétszáz rendőr taposott rája az ellenzéki csoportra, amelynek öt percig még csak útja sem volt, hogy merre meneküljön, mert köröskörül mindenütt rendőrököl. Csak látjuk, amint Múzsza Gyulával, Hédervári Lehellet tíz rendőr sem bírt és végre halálsápadtan támolynognak ki ők maguk a csoport közepéből. Károlyi Mihálynak' gallérja, nyakkendője, mellényéről rongyként fityeg. Irgalmatlan brutalitással bánnak el vele Pavlik és Gersich rendőrlégényei, úgy, hogy végre is a mentők szabadítják ki, amikor aléltnan terül el a padok között [...]”¹²

A Pázmány Péter gyógyszerészter freskója (Internet)

lenségi pártnak miért lett örökös és kizárólagos joga? Míg a szabadelvű többség megvolt, ha a függetlenségi képviselő tettelegességre ragadtatta magát, a kitörést a kisebbség elkeseredésének tulajdonítottam. Most meg van a függetlenségi nagy többség, mégis pofonokkal akar kormányozni.”⁹

Végül Muzsa nem pofozott meg senkit, sőt arra is volt példa, hogy ő akadályozott meg tettelegességet. Amikor a román képviselő kihívó viselkedése miatt Somogyi Aladár neki akart menni Vajda Sándornak (Alexandru Vaida-Voevod, később több alkalommal Románia miniszterelnöke), hogy inzultálja, akkor Muzsa Gyula „megszorította a torkát”, hogy visszatartsa.¹⁰

1911. október 8-án a kiskőrösi független-

nökölt (később az orosz polgárháborúban a bolsevikok oldalán vesztette életét). Jancsó Károly a Liga részéről beszélt. A Választójogi Liga egy meglehetősen heterogén szervezet volt, amelyben főleg a polgári radikálisok, a szociáldemokraták és a Justh – párt dominálnak, de első elnöke például Bánffy Dezső volt, egykori szabadelvű miniszterelnök, akinek idején a legerőszakosabb választási visszaélések folytak. Népszerűségserzés miatt, tehát nem kifejezetten baloldali politikusok is csatlakoztak. Wilhelm Szidónia a Feministák Egyesülete képviselőjeként a nők választójogáért kampányolt. Majd igazi szocialista nagyágyúként, Csizmadia Sándor, a jeles bár közepes tehetségű munkásköltő tartott szónoklatot. A nem kissé 'balosra' si-

Az ellenzék alkotmányosértést kiáltott, és egymást követték a tiltakozó nagygyűlések és tüntetések. Júniusban, Dunapatajon Muzsa Gyula és Várady Sándor függetlenségi párelnök 3000 választó előtt indokolta meg az ellenzék viselkedését, és tiltakozott a kormányzati erőszak ellen. Ekkor már nem derogált együtt fellépni a szociáldemokratákkal. A gyűlésen felszólalt Weisz Gyula szociáldemokrata politikus és Szathmáry Jenő, a Választójogi Liga küldötte is. Határozati javaslatot fogadtattak el, amelyben követelték a jogrend visszaállítását és az általános, egyenlő és titkos választójogot.¹³ A választójog kérdésében a függetlenségek egy platformra kerültek a szociáldemokratákkal.

A Munkapárt ugyan 1913-ban benyújtott egy új választójogi törvényt, ami bővítette a

⁹ A Függetlenségi párt és a horvátok. Az Ujság, 1907. július 14. 17. o.

¹⁰ Vajda Sándor mentelmi ügye. Budapesti Hírlap, 1907. július 3. 3. o.

¹¹ Az Ujság, 1911. október 10. 4. o.

¹² Ökölharc a házban. Pesti Hírlap, 1912. szeptember 18. 6. o.

¹³ Pesti Napló, 1912. június 18. 6. o.

szavazók számát, de a jogot továbbra is műveltségi és anyagi cenzushoz kötötte. Tiltakozásul az ellenzék újra népgyűléseket szervezett. Kiskőrösön, a Petőfi-szobor előtt (az 'öreg' Petőfi a csöngős iskolánál) Muzsa Gyula tartott beszédet a szövetkezett ellenzék, a Választójog Országos Szövetsége, a Szociáldemokrata Párt és a Földmunkás Szövetség többezres gyűlésén, amelyen Laczkó János és dr. Schwarcz Ferenc helyi szociáldemokrata vezetők elnökölték. Laczkó János lesz a Tanácsköztársaság idején a kiskőrösi Direktórium elnöke, de dr. Schwarcz is tagja a tíztágú testületnek. A kommün bukása után külföldre távozott. A szovjet megszállás után Laczkó alapította meg 1944-ben a Magyar Kommunista Párt helyi szervezetét, majd ő lesz a Magyar Dolgozók Pártjának is kiskőrösi elnöke. 1948 és '50 között ő volt az utolsó községi bíró.

Muzsa Gyula beszédében kijelentette, hogy ő annak a választóreformnak híve, amely minden húszéves magyar polgárnak, minden megszorítás nélkül szavazati jogot biztosítana. A szociáldemokrata szónok a pártvezetés általános sztrájkra felhívó határozatát ismertette. A földmunkások csatlakoztak, a polgárság is 'tőle telhetőleg' támogatja a sztrájkfelhívást. Végül az általános sztrájk elmaradt. A kormányzat is hathatós ellenintézkedésekkel készült, a polgárság sem lelkesedett annyira a kezdeményezésért. A népgyűlés eddigi tevékenységéért bizalmat szavazott Muzsa Gyulának. 'Balra tolódását' a pártviszonyok megváltozása magyarázhatja. Kossuth Ferenc betegsége súlyosbodott, egyre inkább visszavonult a politikától. A különböző irányú függetlenségi pártok közeledtek egymáshoz, 1913 júniusában újra is egyesültek. Politikájukban a hagyományos közjogi ellenzékiesség mellett egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a demokratikus és szociális törekvések.

Tisza István intézkedései erősen korlátozták az ellenzék lehetőségeit. Az 1914. július 28-án kitörő nagy háború egyrészt a kivételes törvényekkel, azaz a szabadságjogok további szűkítésével járt, másrészt a hazafias elszántság az ellenséggel szemben egy platformra hozta a kormánypártot és ellenzékét. A Szerbiának küldött hadüzenet után Apponyi Albert az összes ellenzéki párt nevében így foglalta össze álláspontjuk lényegét a Parlamentben: „Ennek a leszámolásnak a megkezdésére mi csak egy szóval felelhetünk, azzal a szóval, amely az egész közönségnek ajkain van, és ez a szó az: Hát végre!”¹⁴

Ismerve Muzsa Gyula habitusát és későbbi politikai szerepét, semmi okunk azt hinni,

hogy másképp vélekedett volna, bár bizonyára megrendítette a kitűnő francia és angol kapcsolatokkal rendelkező sportvezetőt, hogy számos nagyra becsült kollégájával a Nemzetközi Olimpiai Bizottságban ellenfelekké váltak. Valószínűleg sokakhoz hasonlóan ő is úgy gondolhatta, ezt a háborút ránk kényszerítették. Nem tartozott a fő uszítók közé, sőt 1916-ban a Magyar Olimpiai Bizottság elnöki székéből azon reményének adott hangot, hogy „az olimpiász nagyszerű ereje fogja újra közel hozni a kulturizmeteket, a melyek most halálos ellenségként állanak szemközt egymással.”¹⁵ Egyforma részvétellel búcsúztatja a nemzetközi sport-

Muzsa Gyula zsákmányolt pisztrángjával (Arcanum)

mozgalom német és angol halottjait. Meglepő, de a frontokon keresztül Budapestre érkezett a francia Pierre de Coubertin báró levele, amelyből Muzsa fel is olvasta azt a részletet, amelyben a NOB elnöke bejelenti, hogy átmenetileg átadja pozícióját, és a harctérre megy. Magyar kollégája elfogulatlanul idézte az ellenség soraiban harcoló kiváló sportvezető szép szavait, amelyek teljesen egybe csengenek az ő gondolataival: „Nagy örömmre szolgált mindig tudni azt, hogy az önök nagy többsége teljes egyetértésben van velem az olimpiai eszme jövője iránt. Mi egy századokra szóló intézményt újítottunk fel és nem egy mulandót. Bármilyen rettenetesek legyenek is a mostani idők eseményei, a történelmi múlt folyását azok még sem fogják

megakasztani. Az olimpizmus múltja pedig már helyet foglal a történelemben!”¹⁶

Muzsa egyébként már a háború kezdetén egyenruhát öltött. Előbb polgárőrpáncsnok, majd a népfelkelőknél szolgált főhadnagyi rangban. Mivel már meglehetősen öreg legény, a hátszágban teljesített szolgálatot, például a főposta épületét biztosította művészekből álló alakulattal. A képviselőház üléseire természetesen szabadságot kapott, de ott is előszeretettel feszített egyenruhában, kitüntetésekkel a mellén. A háború végéig hordta a mundért, 1918. szeptember 28-án is szolgálatteljesítés miatt nem tudott részt venni a Magyarországi Gyógyszerész Egyesület közgyűlésén, ahol távollétében elnökké választották. A felkérést egyébként elhárította, ezért néhány héttel később díszelnökké választják. Sok egyéb érdeme mellett a kollégák nyilván azt is honorálták, hogy a háború kezdetén ő járta ki minden gyógyszer-tulajdonos, bérlő és gondnok felmentését a bevonulás alól, lehetővé téve ezzel, hogy sok bezárt gyógyszer-tár kinyithasson. Amikor a nagy veszteségek miatt felmerült a korábbi mentességek felülvizsgálata, báró Hazai Samu vezérezredest, az utánpótlási osztály vezetőjét is meggyőzte a gyógyszerészek nélkülözhetetlenségéről a hátszágban. Egyéb gyógyszerészeket érintő kérdésekben is eljár: a katonai gyógyszerészek rangjelzésétől kezdve, a csak élelmezésre használható növényi és állati zsiradékok gyógyszerészeti felhasználásán át egy gyógyszerészeti főosztály felállításáig az Egészségügyi Minisztériumban.

A háború okozta gazdasági nehézségek is több ízben állásfoglalásra készítették a Parlamentben. A kisfizetésűek segélyezése helyett általános fizetésrendezést javasolt. A szénhiány miatt a mulatók és a színházak bezárása mellett volt: „A múzsa leghangosabb el-lensége [...] éppen Múza Gyula volt.”¹⁷ A megélhetési költségek növekedése miatt sikkra szállt a képviselői juttatások emeléséért is.

Sokat tett a fegyverbarátságért. Tolmácsolt bolgár delegációnak (Szófiát is megjárta ifjú korában), és ő kalauzolta a képviselőházban, majd Tisza Istvánnak is bemutatta a damaszkuszi török hadtestparancsnokot, Faid pasát. Törökül is tudhatott?

Az agg Ferenc József halála 1916-ban belpolitikai változásokhoz vezetett. Az új uralkodó, IV. Károly lemondatta Tisza Istvánt, és előbb Esterházy Móricot, majd a régi kipróbált harcost, Wekerle Sándor nevezte ki miniszterelnöknek. Ők ellenzéki politikusokból, kisebbségi kormányt alakítanak, így lett a függetlenségi Muzsa Gyulából

¹⁴ Képviselőházi napló. 562. országos ülés, 1914. július 28. 192. o.

¹⁵ A Magyar Olimpiai Bizottság ülése. *Budapesti Hírlap*, 1916. január 27. 14. o.

¹⁶ Olimpia. A Magyar Olimpiai Bizottság ülése. *Az Újság*, 1916. január 27. 17. o.

¹⁷ Szén és vér. A képviselőház ülése. *Pesti Napló*, 1911. december 11. 5. o.

kormánypárti képviselő. Feltehetően román nyelvtudásának köszönhetően diplomáciai feladatot is ellátott. A miniszterelnök megbízásából a központi hatalmak által megszállt Bukarestben járt el a románokkal kötendő fegyverszünet érdekében.

A békeidőkben kiváló adminisztrátor, Wekerle is alkalmatlannak bizonyult az összeomlás és a vele járó forradalmi válság feltartóztatására. Megpróbált manőverezni a konzervatívok és a radikális demokraták között, ezért 1918-ban beterjesztett egy új választójogi törvényt, amely kiterjesztené a jogot a frontharcosokra, hadirokkantakra és a háborús kitüntetések viselőire, de még mindig nem adná meg az általános választójogot. A Választójogi Blokk elutasította a törvényt, de a képviselőházban néhány szavazattal átment. Muzsa is megszavazta, holott korábban az általános választójog hívének deklarálta magát. A baloldali sajtó neki is ment, és azzal gyanúsította, hogy az udvari tanácsosi cím reményében szavazott a kormánnyal. A Világ különösen vitriolos glosszában támadja az elvfeladást:

„Muzsa Gyula – udvari tanácsos

Muzsa Gyula megkapta jutalmát. Muzsa függetlenségi és 48-as párti képviselő a választójog elárulása után Wekerle mellett maradt, az üléseken buzgón helyeselt a munkapárti és Wekerle-párti szónokok beszédeinek és gúnyos közbeszólással támadta az ellenzéki szónokokat. Mindenki tudta, hogy Muzsa Gyulának meg van ígérve az udvari tanácsosság. Most végre révbe jutott. A hivatalos lap holnapi száma közölni fogja, hogy Muzsa Gyula kinevezetett udvari tanácsossá a magyar sportélet terén kifejtett érdemei elismeréséül. Nagyon helyes. A politikai sport érdemes a megjutalmazásra s a legigazibb magyar sportélet a képviselőházban található.”¹⁸

Muzsa – nem sokkal a teljes összeomlás előtt – valóban még megkapta a kitüntető címet a királytól. Az indoklás sportérdemeiről szól, amelyek vitatatlannak.

A robusztusnak tűnő sportember a háború folyamán egészségügyi problémákkal küzdött. 1916 márciusában katonai szolgálata közben hirtelen rosszul lett, kórházba is szállították. Állapota javult, de baját komolynak hitte. Gyermeke, örököse nem volt, ezért 1917-ben úgy döntött, eladja a Mester utcai patikát. A szakmától teljesen nem szakadt el, mert rövidesen fél részt vásárolt – feltehetőleg csendestársként – egy másik gyógyszerházból. Vagyona jó hazafi módjára hadi kötvényekbe fektette, amelyek a háború végére elértéktelenednek. Anyagi

helyzetének megrendüléséhez adalék, hogy a világháború előtt akkor is saját költségén utazott ki az olimpiákra, ha ő volt a hivatalos csapatvezető. A háború után már igénybe vette a költségtérítést.

1918. október 29-én még IV. Károly király megbízásából veszélyes feladatra vállalkozott. Hat képviselőtársával az olasz frontra indult, hogy tájékoztassa a katonákat, és pró-

A párizsi olimpia bronzérmes magyar törccsapata (Internet)

bálják elejét venni a hadsereg felbomlásának. Útközben, Laibachban (Ljubljana) a Dél-szláv Nemzeti Tanács utasítására letartóztatták közülük Kazy József bárót, aki alezredesi egyenruhájában utazott. A többieket tovább engedték. A misszió végeztével Muzsa Gyula már gróf Károlyi Mihály miniszterelnöknek számolt be útjukról. Közben ugyanis lezajlott az őszirózsás forradalom. Egyrészt tiltakozott a vád ellen, hogy ők a Nemzeti Tanács ellen lázították a katonákat, épp a megnyugtató volt a céljuk; másrészt jelentést tett Kazy báró letartóztatásáról, és kérte a kormány közbenjárását kiszabadításáért. Kazy József végül szerencsésen szabadult.

Muzsa Gyulának talán lehettek bizonyos illúziói egykori párttársával, gróf Károlyi Mihállyal kapcsolatban, a Tanácsköztársaságban viszont egyértelműen burzsoának, és az ancien regime prominensének számított. Ezért aztán elhagyta Budapestet, és a Szegeden szerveződő ellenforradalmárokhoz csatlakozott. Mivel a vörös terror éppen a választókerületét, Dunapatajt, Kalocsát sújtotta leginkább, ezért onnan sok százan menekültek Szegedre. Többek közt az ő elhelyezésükről gondoskodott. A menekült férfiak közül sokan beállnak majd a szerveződő Nemzeti Hadseregbe.

Kelemen Béla, a gróf Károlyi Gyula vezette ellenkormány kultuszminisztere ajánlotta be a miniszterelnöknek, mint olyasvalakit, aki román összeköttetései révén képes kapcsolatot találni Maniu Gyulával (Iuliu Maniu) a Román Nemzeti Tanács elnökével. Muzsa születése révén kiválóan beszélt románul, Maniu pedig képviselőtársa volt a budapesti Parlamentben.

Gróf Teleki Pál, a kormány külügyminisztere meg is bízta Muzsát, hogy keresse fel a román politikust, és bírja rá, hogy fejezze ki rokonszenvét a szegedi kormány iránt, és hangolják össze tevékenységüket a bolsevizmussal szemben, valamint készítse elő személyes találkozásukat. Maniu Teleki ezen próbálkozását elutasította. Muzsa Gyulának 1919. június 26-án egy hosszabb, eredménytelen tanácskozás végén a következő nyilatkozatot mondta tollba: „*Én a magukat szegedi magyar kormánynak nevező magyar politikusok felvilágosítást óhajtó kérdésére nem válaszolhatok és megbeszélésekbe vagy politikai eszmecserébe velük nem bocsátkozhatom mindaddig, míg autentikusan és precízen nem ismerem, ezen magyar politikusoknak Nagyromániát, illetőleg ennek területi kérdéseit illető felfogását és álláspontját. A területi revindikációk [ti. visszakövetelés, visszaszerzés] elismerése nélkül minden közeledés ki van zárva.*”¹⁹

Muzsa Gyula nem játszott jelentős szerepet a szegedi ellenforradalomban, bár előfordult, hogy kormányülésre is meghívták. Megválasztották még az 1919. augusztus 5-én megalakuló szegedi „fiókparlament”, a Magyar Nemzeti Bizottmány háznagyának. A Magyar Nemzeti Bizottmány tagjai az

¹⁸ Muzsa Gyula – udvari tanácsos. *Világ*, 1918. augusztus 24. 2. o.

¹⁹ Kelemen Béla dr.: Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez. (1919.) Naplójegyzetek és okiratok. Szerző kiadása, Szeged 1923. 346. o.

országgyűlés mindkét házának tagjai, a politikai pártok képviselői, a legkülönbözőbb érdekképviselők küldöttei, még a Szociáldemokrata Pártnak is fenntartottak 18 helyet. Elnöknek gróf Zichy Aladárt választották meg. A Nemzeti Bizottmány nem ismerte el a Kun Béla bukása után megalakult Peidl-kormányt, és az ekkor már a P. Ábrahám Dezső által elnökölt szegedi kormányt támogatta.

Az egyenes katonaember, a szintén Szegeden tartózkodó Kozma Miklós elég megsemmisítő képet festett a fiókparlament tevékenységéről. Mintha csak a békebeli országgyűlésben lennénk, aprólékos ügyrendi viták töltötték ki az idő jó részét: ki élhet a zárszó jogával, mikor lehet személyes kérdésben felszólalni, hányzori figyelmeztetés után vonhatja meg az elnök a szót. „A magyar nemzeti bizottmány rendületlenül tovább ülésezik. Húsz kilométer hosszú beszédeket tartanak és senki sem tudja miért. [...] Minden beszéd elején minden szónok kijelentette, hogy nem tanácskozássra, tettekre van szükség, s nem szabad kicsinyes dolgokkal és részletkérdésekkel foglalkozni. [...] A nemzeti bizottmány úgy, ahogy megalakult, és ahogy dolgozik, a múltból visszajáró kísértet. Már nem él, de kísért és az élet látszatával játszik.”²⁰

A Magyar életrajzi lexikon nyomán több helyen az szerepel, hogy Muzsa tagja, sőt

háznagya volt az 1920-ban megalakuló nemzetgyűlésnek. Ez tévedés. A fentebb tárgyalt szegedi Magyar Nemzeti Bizottmányt keverték össze a nemzetgyűléssel.

A Tanácsköztársaság bukása után Muzsa Gyula valóban elindult az 1920-as nemzetgyűlési választásokon, de megbukott. Tulajdonképpen a régi kerületében próbál szerencsét, de azt közben kettévágták. Kalocsa és Kiskőrös is egy-egy új választókerület központja lett. Ő a kalocsaiban indult a Kisgazdapárt képviselőjében. A Monarchia fölbomlásával ugyanis okafogyottá vált függetlenségének lenni. Nem ő volt a párt hivatalos jelöltje. A Nemzeti Újság „önjelöltnek” minősítette.²¹ Van forrás, amely szerint az Egyesült Kisgazdapárt képviselőjében indult, de Sokorópátkai Szabó István pártja már 1919-ben elhagyta az „egyesült” jelzőt, aztán csatlakozott Nagyatádi pártjához. A sajtó többsége egyszerűen kisgazdaként határozta meg Muzsa pártállását. A tisztán látást az is nehezíti, hogy őt (!) magát kisgazdának nevező formáció juttatott be képviselőket a nemzetgyűlésbe. A gyógyszerészek ezúttal is mellette kampányoltak, de csak a harmadik helyen végzett, így a pótválasztásba sem jutott be.

Ezzel Muzsa Gyula aktív politikai szerepe lezárult. Ugyan 1927-ben Horthy Miklós az elsők között nevezte ki a Felsőház tagjának, és ott a Gazdasági Bizottság jegyzője lett, de

a plenáris üléseken nem szólalt fel. Egyébként is a második kamara súlya jóval kisebb volt, mint a képviselőházé.

Valószínűleg energiáinak jelentősebb részét eddig is sportvezetői tevékenységére fordította, innentől viszont teljes egészében a sportnak és a gyógyszerészetnek szentelhette magát. Ugyanis társadalmi összekötetéseinek és rendeződő anyagi helyzetének köszönhetően újra patikanyitási engedélyhez jutott a fővárosban. Egy második concessió egészen kivételesnek számított a korban. A Gyógyszerészeti Közlöny szükségét is érzi, hogy ezt a rendkívüli eljárást megindokolja: „Muzsa Gyula egy ízben már kapott jogosítványt Budapesten, a IX. kerületi Mester-utcában. Hat év előtt ettől komoly betegsége miatt megvált. A második jognyerése ellen emelhető kifogásokkal szemben fel kell emlétenünk, hogy gyógyszerértárából való megváltása alkalmával egész vagyonát hadi- kölcsön-kötvénybe fektette, amely ma tudvalevőleg nemcsak megélhetési alapot nem ad, hanem úgyszólván értékét veszítette. Hazafiasságtól indítva, Múza Gyula tehát mindazt, amit az államtól kapott, az államnak vissza is adta, De különben is Múza Gyulát nem lehet és nem szabad a normális mértékkel mérni. Ő, mint a hazai sportélet egyik vezetőembere és mint a Magyar Olimpiai Bizottság társelnöke, hazánkban a külföldön megbecsülhetetlen szolgálatokat tett, nevét és vele a magyar

Hajós Alfréd stadionterve 1924-ből (Internet)

²⁰ Kozma Miklós: Az összeomlás 1918-19-ben. Kárpátia Stúdió, Köröstárkány-Kápolnásnyék, 2019. 384-385. o.

²¹ Választási mozgalmak. Nemzeti Újság, 1920. január 6. 2. o.

*sportot az egész kontinensen ösmertté és becsültté tette.*²²

A Magyarország szerint 1928-ban a főváros legszebb gyógyszerertárát, a Pázmány Péter patikát nyitotta meg az Egyetem téri Andrássy gróf-palotában.²³ Iparművésszel rendeztette be. A világos cseresznyefából készült berendezést harmonikusan egészítette ki két hatalmas, a gyógyítás allegóriáját ábrázoló freskó.²⁴

Muzsa Gyula sportvezetői karrierje politikai pályafutásával párhuzamosan bontakozott ki. Életrajzai nem egyeznek, hogy 1907-től vagy 1908-tól volt a Magyar Olimpiai Bizottság társelnöke Andrássy Géza gróffal együtt. Ő maga sem könnyíti meg dolgunkat, mert Varságh Gyulával folytatott vitájában, aki szerint neki köszönheti képviselővé választását, és ennek következtében lehetett a MOB elnöke; ellenfele állítását súlyos anakronizmusnak nyilvánította, mondván, hogy képviselőisége előtt három évvel lett a szervezet társelnöke.²⁵ Ebben az esetben feltehetően megcsalta az emlékezete. 1904-ben még csak a Magyar Athletikai Club (MAC) választmányának a tagjaként kísérte el az olimpiai csapatot St. Louis-ba. Az 1906-os nem hivatalos athéni olimpián a MAC illetve a Hellén Olimpiai Játékok Magyar Bizottsága háznagyaként vezette a csapatot.

Bár a MOB történetét a sporttörténészek 1895-től számítják, Berzeviczy Albert, az első elnök nem állandó szervezetben gondolkodott. Minden olimpia után feloszlott, és a következő előtt újraalakult. Az 1908-as londoni olimpiára készülődve a Brit Olimpiai Bizottság és Apponyi Albert kultuszminiszter kérte fel Muzsa Gyulát egy Brit-Magyar Olimpiai Bizottság létrehozására. Ez tulajdonképpen egy előkészítő értekezlet, amelynek valóban Muzsa Gyula volt az elnöke. Innen eredhet az 1907-es évszám. Mivel a NOB részéről megfogalmazódott az elvárás, hogy adjanak állandóbb jelleget a magyar olimpiai mozgalomnak, 1908-ban megalakult (újraalakult) a Magyar Olimpiai Bizottság. A kultuszminiszter gróf Andrássy Gézát elnöknek, Muzsa Gyulát társelnöknek nevezte ki. Itt elmondott beszédében maga Muzsa Gyula utalt rá, hogy eddig egy mandátum nélküli bizottságot vezetett, amelynek persze ugyanaz volt a feladata, mint a MOB-nak, az olimpiai felkészülés megszervezése.²⁶

Muzsát azért kérhették fel a britek, mert

ekkor már nemzetközi szinten is ő képviselte a magyar olimpiai mozgalmat. Eredetileg Kemény Ferenc, a NOB és a MOB alapításának magyar kezdeményezője, Pierre de Coubertin ifjúkori barátja volt a NOB tagja, de olyan súlyos ellentétbe kerül a sportélet itthoni korifeusaival, főként a Muzsát is sorai között tudó Magyar Athletikai Clubbal (MAC), hogy 1907-ben mindkét szervezetben viselt tagságáról lemondott. A NOB 1907-es hágai kongresszusán már Muzsa Gyula képviselte hazánkat. Állítólag a Keménnyel jó kapcsolatokat ápoló Coubertin nem nagy lelkesedéssel fogadta, és a szabályokra hivatkozva 1909-ig elhúzta beiktatását a megüresedett helyre.²⁷ Később aztán megbarátkozhattak. A konferenciák nagy hasznát vette a magyar sportvezető széles körű nyelvtudásának. Az 1914-es párizsi kongresszuson, a köztársasági elnök jelenlétében tartott megnyitón Coubertin egy szerepet engedett ki a keze közül, az üdvözlések felolvasását: „*Muzsa most ragyogtatja nyelvtudományát franciául, németül, olaszul, angolul ismerteti az üdvözlő fölirotokat. Majd svédül, dánul, norvégül. szerbül olvas. A japán nagykövet fölkapja fejét. Muzsa japánul is olvas. Tizenhét nyelven írt százötven fölirattal végez. Tizenhét magyar üdvözlés van közte. A magyar szavak büszkén hangzanak a hatalmas csarnokban.*”²⁸ Coubertin 1924-ben már így méltatja a magyar sportvezetőt: „*Magyarországon van különben az olimpiai eszmének egyik legnagyobb harcosa és leghűségesebb fegyvertársa: Muzsa Gyula.*”²⁹

Alighogy bekapcsolódott a NOB munkájába, már a hágai konferenciáról keltezve nagy cikkben kapacitálta a magyar közvéleményt az ötödik, 1912-es olimpia megrendezésére. Szerinte a 'túlméretezett' londoni olimpia után, a sportvilág vissza fog térni a görögök és Coubertin által megálmodott eredeti, szerényebb keretekhez, és ez a törekvés kiváló esély Magyarország pályázatához. „*Itt van tehát a kedvező alkalom, hogy, míg egyrészt testnevelésünk terén óriási lépést tehetünk e versenynek Budapesten való rendezésével, másrészt idegen országok és idegen világrészek ezreinek idevonzásával megoldhatjuk a régi problémát, az idegenforgalom emelését, kultúránkat, hazánkat, annak szépségeit, rendkívüli természeti gazdagságát bemutatathatjuk a nagyvilágnak.*”³⁰

Meg volt győződve a kultuszkormányzat (gróf Apponyi Albert) támogatásáról. Úgy vélte, a költségeket fedeznék a belépőjegyek, az olimpiára kibocsátott bélyegek, és az idegenforgalom növekedésének közvetett haszna, például a vasúti közlekedés terén. Bízott 'módos középosztályunk', 'históriai múltú főnemességünk' és 'minden áldozatra hajlandó' főpapságunk' hazafias hozzájárulásában a költségekhez. Kiváló sportembereink eddigi eredményei is feljogosítanak egy olimpiarendezésre.

Helyszínnek a Margitszigetet tartotta volna ideálisnak, hiszen ott nem rég készült el egy modernnek számító sportpálya, a MAC sporttelep. A pálya és tribün méretét lehetne bővíteni, és akkor a Dunán rendezett úszóversenyeket is jól láthatta volna a közönség. Az 1912-es olimpiát végül Stockholm nyerte el, de a magyar sportvezető ettől kezdve haláláig küzdött egy budapesti olimpiáért.

Az 1908-as londoni és az 1912-es stockholmi olimpián ő volt a magyar küldöttség hivatalos vezetője. Hónapokkal korábban felderítette a terepet, begyűjtött minden szükséges információt. Stockholmi útjáról még svéd kenyeret is hozott, hogy megköszönljék a MOB tagjai. Meg is állapították, hogy körülbelül olyan ízű, mint a cukrozott laska.³¹ Rengeteget fáradozott a pénzügyi fedezet előteremtéséért, formaruhát tervezetett; de kinn az olimpiákon sem csak reprezentált. Szervezte az utazást, intézte a szállást, magyar ételeket főző szakácsot szerzett; ahol csak lehetett, ott volt a minket érintő versenyeken, óvást nyújtott be, ha sérelem érte valamelyik magyar versenyzőt. Menedzser és sportdiplomata volt egy személyben. Magyarország nem hivatalos sportminisztere, aki atyai módon gondoskodott a versenyeken kívül is sportolóinkról.

Nagy megbecsülést vívott ki magának és hazájának a nemzetközi sportdiplomáciai körökben. Ez azért is nagy szó, mert az olimpiai mozgalom hajnalán a külföldi sportvezetők többsége arisztokrata vagy magas rangú katonatiszt volt. Köztük Muzsa egészen polgárinak számított, lehet, ezt kompenzálta káprázatos díszmagyarjaival. Lord Desborough, az Angol Olimpiai Bizottság elnöke külön is fogadta az egész magyar küldöttséget londoni palotájában. Az olimpia után pedig meleg hangú magánlevelet is küldött

²² Budapesti gyógyszerertár-engedélyezések. *Gyógyszerési Közlöny*, 1923. október 14. 459. o.

²³ Muzsa Gyula gyógyszerertára. *Magyarország*, 1928. április 17. 10. o.

²⁴ Hegedűs Lajos dr.: Muzsa Gyula emlékezete. *Magyar Nemzet*, 1987. szeptember 5. 10. o.

²⁵ Muzsa Gyula: Muzsa Gyula válasza a GY.Hetilapnak. *Gyógyszerési Közlöny*, 1923. december 16. 525. o.

²⁶ A magyar olimpiai bizottság megalakulása. *Pesti Hírlap*, 1908. január 31. 17. o.

²⁷ Kutas István: Citius, altius, fortius. *Képes Sport*, 1972. június 20. 9. o.

²⁸ Az olimpiai kongresszus. *Budapesti Hírlap*, 1914. június 21. 7. o.

²⁹ Coubertin báró, a nemzetközi olimpiai bizottság elnöke nyilatkozik az olimpiákról. *Új Nemzedék*, 1924. július 25. 4. o.

³⁰ Muzsa Gyula: Az V-ik Olympiad Budapest. *Herkules*, 1907. június 15. 82. o.

³¹ A MOB végrehajtó-bizottságának ülése. *Nemzeti Sport*, 1912. január 28. 6. o.

A Millenáris kerékpálya megnyitása 1928-ban (Arcanum)

magyar kollégájának, akinek nyelvtudásától ő is le volt nyűgözve. Egy tószájában egyenesen negyven nyelvet említett.³² Muzsa csak tizenkettőt ismert el. 1912-ben, Stockholmban a svéd trónörökös éppen vele elegyedett hosszabb társalgásba. Kiderült, hogy több magyar sportolót is név szerint ismert.

Nem kis sportdiplomáciai sikere, hogy a NOB 1911-ben Budapesten tartotta kongresszusát. Ez ügyben Ferenc József személyesen is fogadta, és elvállalta a rendezvény fővédnökségét. Melegen érdeklődött a magyar sport szervezeteiről, és tájékoztatást kapott eddigi olimpiai sikereinkről is, amelyeket örömmel nyugtázott.³³ A szervezés szálai a fáradhatatlan Muzsa Gyula kezében futottak össze. A konferencia május végén több napon át zajlott a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében. Pierre de Coubertin báróval az élen itt volt a nemzetközi olimpiai mozgalom egész vezérkara. A király nevében József főherceg nyitotta meg a tanácskozást. Rengeteg kísérőrendezvény is volt: fogadások a miniszterelnök részvételével, látogatás egy parlamenti ülésre, tornaünnepély és evezős verseny a Margitszigeten, labdarúgó meccs, városnézés stb.

A konferencia legfőbb témája a közelgő stockholmi olimpia programjának összeállítása volt. Svéd és norvég javaslatra már ekkor felmerült a téli olimpia gondolata, de leszavazták. A modern pentatlonba (öttusa) éppen Muzsa javaslatára vették fel a kard-

vívást. (Végül párbajtőrrel vívnak.) Magyar szempontból a legjelentősebb, annak bejelentése volt, hogy pályázunk az 1916-os olimpiai játékokra. Erről döntés az eljárásrend szerint csak a következő évben születhetett. A korábban jelentkező, II. Vilmos császár hathatós támogatását élvező Berlin fogja megkapni a rendezés jogát, de közbeszólt a világháború.

A stockholmi olimpia idején tartott NOB konferencián felolvasták Bárczy István polgármester levelét, amelyben az 1920. évi 'olimpiász' megrendezését Budapestnek kérte. Heves vita alakult ki, mert a hollandok és a belgák is ugyanezzel az igénnyel léptek fel. A magyar sajtó szerint Muzsa érdeme a Budapestnek kedvező döntés. Azzal érvelt, hogy Coubertin báró már négy évvel korábban a magyar fővárosnak ígérte a hatodik olimpiát, amit végül Berlin nyert el. Előkeresték az akkori jegyzőkönyveket, és miután a magyar képviselő érvelése beigazolódott, a bizottság egyhangúlag Budapestet jelölte ki, mint legesélyesebbet az 1920-as olimpia megrendezésére.

A stockholmi határozat még nem volt végleges, a megvalósításhoz több feltételnek meg kellett felelni. Legfőképp egy nagyobb méretű stadionra lett volna szükség. Hajós Alfréd, az első újkori olimpia kétszeres bajnoka 1913 végén már be is mutatta stadionjának terveit, de a MOB pályázatot akart kiírni. Helyszínül a Vérmezőt szemelték ki,

de a budapesti hadtestparancsnokság ellenkezése miatt ott nem kezdődhetett el az építkezés, pedig gróf Andrássy Géza és Muzsa Gyula, a MOB társelnökei még a legfőbb hadúr, Ferenc József közbenjárását is kérték egy személyes kihallgatás során.

1914 júniusában a NOB újabb konferenciát tartott Párizsban. Itt váratlanul veszélybe került a Budapestnek ígért olimpia. Anvers (Antwerpen) akcióba lendült, még külön képekkel illusztrált könyvet is összeállítottak a bizottság tagjai részére. Muzsa helyzetét nehezítette a stadion hiánya, de ismét Magyarország 'történelmi' jogaival érvelt, egészen odáig, hogy annak idején, amikor Athénnek nehézségei támadtak, már az első olimpia helyszínül is ajánlkoztunk. Újabb szavazáson végül megint Budapest mellett döntöttek. Akkoriban egyébként a végleges döntést mindig a megelőző olimpián hozták. Ez Berlinben lett volna, 1916-ban. Muzsa Gyula 1914. július 26-án hosszú cikkben számolt be a párizsi konferenciáról, és latolgatta az olimpiarendezés körüli feladatokat.³⁴ Július 28-án kitört a háború...

A háborúban hallgatnak a múzsák, még a Muzsák is, bár MOB tartott néhány ülést. Az 1916-ost már érintettük. 1918 januárjában tiltakozott a NOB határozata ellen, amely szerint olimpia elmaradhat, de nem halasztható el, azaz Berlin elveszítette a jogosultságát.³⁵ Ez a felfogás közelebb hozta volna a vágyott budapesti olimpiát. Alighanem

³² Muzsa Gyula. *Nemzeti Sport*, 1912. február 4. 1. o.

³³ A király az olimpiászért. *Pesti Napló*, 1911. február 21. 17. o.

³⁴ Muzsa Gyula: Magyar olimpiász. *Budapesti Hírlap*, 1914. július 26. 31. o.

³⁵ Az entente aknamunkája a berlini olimpiai játékok ellen. (A Magyar Olimpiai Bizottság ülése) *Az Ujság*, 1918. január 23. 7. o.

Muzsa Gyulából nemcsak a szövetségi hűség beszélt, hanem tisztában lehetett vele, hogy Magyarországnak nem az olimpiarendezés lesz a legfőbb gondja 1920-ban.

A Magyar Olimpiai Bizottság a háború után, 1920. június 7-én ült össze először. A forradalmak utáni visszarendeződés itt is megtörtént. Továbbra is a gróf Andrássy Géza - Muzsa Gyula tandem elnökölt. A trianoni országcsönkítés után a testedzés egy új dimenziót kapott: „*A mi harcunk az új nemzedékek erkölcsi és testi nevelése terén elsősorban azt a célt fogja szolgálni, hogy az így szerzett fölényes erővel szálljunk síkra az ország területi integritásáért.*”³⁶ – hirdette meg a NOB társelnöke.

A jó nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező Muzsa Gyulára várt volna, hogy feloldja a magyar olimpiai mozgalmat is fenyegető antant bojkottot. Leveleket írt Pierre de Coubertin bárónak, a NOB elnökének. Szó volt arról, hogy személyesen utazik a jelentősebb európai fővárosokba, de törekvései eleinte sikertelenek voltak. Igazából nem a NOB zárta ki a vesztes országokat az 1920-as antwerpeni olimpiáról, hanem a belga rendezők nem hívták meg őket. Muzsa Gyula Coubertin báró levelét idézve indokolta meg, miért nem időszerű olimpiai szereplésünk: „*Hogyan gondoljuk, hogy részt vehetnénk az olimpiai játékokon abban a Belgiumban, ahol megjelenésünk esetén azonnal ür támad körülöttünk, és talán esetleg még kövekkel is fogadnának bennünket.*”³⁷

1921 májusában már optimistábban nyilatkozott, egyéni impressziója, hogy enyhülés mutatkozott, és már a NOB lausanne-i konferenciáján a három legkevésbé exponált ország, Magyarország, Bulgária és Törökország jogait helyre állíthatják, és az 1924-es olimpián már indulhattak magyar versenyzők.³⁸

A kétségbe ejtő gazdasági helyzet ellenére sem adta fel stadionépítési elképzelését. Ugyanezen év januárjában Horthy Miklós kormányzónak mutatta be a terveket, aki a „legmesszemenőbb” támogatásáról biztosítja e kérdésben.³⁹ A Vérmező átengedésének kérdésében (gyakorló tér volt) a hadsereg is valamivel készségesebbnek tűnt, mint Ferenc József idején, de a stadion helyszínével kapcsolatos viták ezzel még nem zárultak le.

Muzsa nemzetközi tekintélyét bizonyítja, hogy a vesztes országok képviselői közül

egyedül őt hívták meg a NOB 1922-es párizsi konferenciájára. Még a másik magyar NOB-tagot, gróf Andrássy Gézát is mellőzték, amit szóvá is tett. Ennek ellenére a részvétel Magyarország jogainak a teljes visszaállítását jelentette. Alighogy visszatérhetett – nem kis önbizalommal – rögzítette a konferencia színe előtt, hogy az 1920-as olimpiát a NOB Magyarországnak ítélte, ezért továbbra is jogot formálunk az olimpia megrendezésére. Mivel közben az 1924-est Párizs, az 1928-ast Amszterdam kapta, ezért 1932-re Budapest prioritását jegyzőkönyvbe is vetette. Bemutatta a nemzeti stadion terveit. Ennek megépítése még sürgetőbbé vált, mert Coubertin kinyilvánította, hogy a jövőben csak olyan ország pályázhat, amelynek már kész a stadionja.⁴⁰ Szimbolikus gesztusnak tekinthető, hogy a konferenciát záró fényes díszlakomán az asztalfőn helyet foglaló Coubertin báró maga mellé ültette Muzsa Gyulát. A Szózat tudósítójának a MOB társelnöke ezt nyilatkozta: „*Holnap utazom haza a teljes elégtétel érzésével.*”⁴¹ 1923 áprilisában a franciák hivatalos meghívó levele is megérkezett a párizsi olimpiára. A gazdasági nehézségek ellenére eredményesen kilincsel a miniszterelnöknél és a kultuszminiszternél is 100 millió korona kiutalása érdekében az olimpikonok számára.

Miután nagy nehézségek árán sikerült a bojkott feloldását biztosítani, a hazai sajtó egy része zajos kampányba kezdett olimpiai részvételünk ellen. Az ellenbojkottot a franciák továbbra is ellenséges magatartásával indokolták. A hangulatkeltés különösen fokozódott, amikor nem fogadták el Kehrling Béla teniszbajnokunk nevezését. Zavarkeltési szándékkal híresztelték gróf Andrássy Géza és Muzsa lemondását is. Muzsa szerint nagy hiba lenne a francia sportkörök ellen hadakozni. A Francia Teniszszövetség álláspontjából nem szabad általánosítani. Egyébként jó sportdiplomataként ezt az ügyet is elsimította. Kehrling részt vehetett, de helyzetlen maradt. Az ellenséges hangok miatt végül a MOB Horthy Miklóshoz intézett egy memorandumot a részvétel mellett. A kormányzó elfogadta a memorandumot, és erkölcsi támogatásáról biztosítja a MOB-ot.

Az 1924-es párizsi olimpián a félelmek részben beigazolódtak. A magyar csapatot közömbös, sőt inkább barátságtalan hangulat övezte. A részrehajló bíráskodás legalább

négy aranyéremtől fosztott meg bennünket. Sőt, még a franciák óvták meg a kardegyéniben győztes Pósta Sándor eredményét. Mi magyarok nem óvtunk, nehogy megterheljük a kialakulóban lévő sportbarátságot a franciákkal. Valószínűleg Muzsa Gyulát is bántotta ez a sportpolitikai okokkal magyarázható tehetetlenség. Ezért szokatlanul indulatosan válaszolt egy óvást firtató újságírói kérdésre: „*Elégedjenek meg otthon a két világbajnoksággal, amelyért mi [ti. a vezetők] körömszakadásig verekedtünk.*”⁴² Ugyanakkor gyógyírnak számított a trianoni sokk után lassan magához térő országnak, hogy még ezzel a szerényebb eredménnyel is több érmet és pontot szereztünk, mint a négy utódállam (Ausztria, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia) együttvéve. Muzsa Gyula is ezt hangsúlyozza a díjazottak éremátadó ünnepélyén: „*És bizonyítéka ez a siker annak is, hogy érdemtelenül juttatták az ezeréves magyar tölgy talajának nagy részét a szomszédoknak, mert íme azok így megerősödve sem tudtak Titeket még csak meg sem közelíteni.*”⁴³ (Az első olimpiákon az érmekeket a csapatvezetők vették át a záróünnepségen, és csak otthon osztották ki.)

A stadion ügye nem akart előrehaladni. Az 1932-es olimpiát illetően Los Angeles-szel szemben amúgy sem sok esélye lehetett Budapestnek. A fáradhatatlan magyar sportvezető, ezért az 1936-os rendezésért kezdett lobbizni a NOB 1925-ös prágai konferenciáján.

1927. december legvégén a kultuszminisztérium nagy átszervezésbe kezdett. Megszüntette a Magyar Olimpiai Bizottságot. 1928. január 1-től az Országos Testnevelési Tanács (OTT) alá rendelte. Muzsa Gyulát kinevezték az OTT alelnökének, és felkérték az OTT olimpiai és egyéb nemzetközi vonatkozású sportügyekkel és a külföldi kiküldetések kérdésével foglalkozó IV. szakbizottságának elnökének. Ezzel megszűnt a gróf Andrássy Gézával hosszú ideje tartó társbérlet. Az új pozíció jelentős hatáskör csökkentéssel járt, lehet Andrássy ezért nem is vállalta. A Magyar Hírlap szerint Muzsa az Olimpiai Bizottság postáját sem bonthatta fel. Ugyanez a lap egyfajta elégtételnek tartja, hogy továbbra sem nélkülözhetik nyelvtudását és hatalmas tapasztalatát, így Amszterdamba is ő vezethette a magyar olimpiai csapatot 1928-ban.⁴⁴

³⁶ A Magyar Olimpiai Bizottság ülése. *Sport hírlap*, 1920. június 10. 3. o.

³⁷ Idézi: CSILLAG Péter: Pályán a politika. „Még kövekkel is fogadnának” *Nemzeti Sport retrómelléklete* 2015. november 12.

³⁸ Nem mérközünk a csehekkel. *Nemzeti Sport*, 1921. május 21. 1. o.

³⁹ A magyar stadion. *Pesti Hírlap*, 1921. január 26. 5. o.

⁴⁰ A Nemzetközi Olimpiai Bizottság párizsi konferenciája. *Az Újság*, 1922. június 29. 6-7. o.

⁴¹ A Nemzetközi Olimpiai Bizottság közgyűlése véget ért. *Szózat*, 1922. június 15. 9. o.

⁴² Szentgyörgyi József: Muzsa Gyula – olimpiai győzelmeinkről. *Pesti Hírlap*, 1924. július 27. 10. o.

⁴³ A magyar olimpikonok ünneplése. *Sport hírlap*, 1924. október 27. 12. o.

⁴⁴ Véglegesen összeállították az olimpiai kiküldöttek névsorát. *Magyar Hírlap*, 1928. július 21. 12. o.

Az átszervezés német mintára történt, de elképzelhető, hogy összefüggésben lehetett a Magyar Olimpiai Bizottságot és a Muzsa személyét is érintő támadásokkal. Már jóval korábban is adódott konfliktus abból, hogy a MAC magához ragadta az olimpiai mozgalom vezetését. (Andrássy Géza és Muzsa Gyula egyben a MAC vezetői is voltak.) A párizsi olimpia előtti támadásokról már esett szó, de drágának tartották a Muzsa által szervezett szállást is. Feszültséget okozott, hogy labdarúgók nagyobb 'zsebpénzt' kaptak, mint a többi sportág képviselői. A focisták már akkor is nagyurak voltak! Az amszterdami olimpiát megelőzően viszont egész pályás letámadás indult a liberális (sport) sajtóban Muzsa ellen, hogy felelőtlenül járt el a szállás kiválasztásánál, (még nem volt olimpiai falu) túl messze van a várostól. A sportolóknak vonattal, utána busszal kellene utazniuk a versenyhelyszínéig. Végül megoldódik a szálláskérdés, jól is szerepeltek olimpiikonjaink, de a kritikák az olimpia után sem hagytak alább. Szóvá tették a díszmagyarját, amivel kilógott a zsakettes előkelőségek közül a megnyitón, úgy vélték a csapatvezetés helyett inkább csak reprezentált a kísérő rendezvényeken.

Az 1932-es olimpiára már ki sem utazott, állítólag, hogy így biztosítson helyet még egy sportolónak. A sportdiplomáciában viszont tovább küzdött a magyar rendezésű olimpiáért, és ami ennek feltétele lett volna: a nemzeti stadion és egy nagyméretű sportcsarnok felépítéséért. Ahogy halasztódnak ezek a költséges beruházások, úgy tolódott ki a tervezett budapesti olimpia időpontja. Ezen az sem változtatott, hogy Andrássy Géza halála után ifjabb Horthy Miklós lett a NOB másik magyar tagja. Az 1940-es olimpiát Tokió nyerte el, bár Muzsa Helsinkit támogatta. Az 1944-es Londoné lett. Ugyan még mindig stadion híján, de fáradozásainak köszönhe-

tően úgy tűnik, jó az esély az 1948-as olimpia megrendezésére. Ezt az igényünket be is jelentette a NOB 1938-as kairói konferenciáján. Erről hivatalos döntés 1944-ben született volna...

Az 1936-os berlini olimpián ott volt, de nem ő csapat hivatalos vezetője. A NOB tagjaként vett részt az egyidejűleg rendezett konferencián. Az újabb világégés miatt annak már nincs különösebb jelentősége, hogy 1941-ben egy újabb átszervezés során feloszlatták az Országos Testnevelési Tanácsot, és újra önállóvá vált a MOB, de már nem a nagyon idős Muzsa Gyula, hanem dr. Prém Loránt vezetésével.

Hosszú élete során számos magas kitüntetésben részesült. Igaz, általában a protokollhoz tartozott az olimpiai csapatvezetők kitüntetése. 1929-ben, az olasz Grandi államtitkár tiszteletére rendezett teaesten a tudósító külön kiemelte a sok rendjelekkel ékesített méltóság közül is Muzsa Gyula kitüntetéseinak sorozatát.⁴⁵ Megkapta a görög Megváltó-rend tiszti keresztjét, a svéd Wasa-rendet, Ferenc Józseftől a III. osztályú Vaskorona-rendet, viselhette az olasz Korona-rend nagy tiszti keresztjét, a francia köztársasági elnök a Becsületrend tiszti keresztjével tüntette ki, elnyerte Horthytól a Magyar Érdemrend középkeresztjét, majd hozzá a csillagot is, Hitler az első osztályú olimpiai érdemrendet adományozta neki.

Muzsa Gyula hosszú, példás pályafutását beárnyékolja egy nehezen megmagyarázható tény. Szálasi Ferenc komoly alkotmányossági aggályokat felvető hatalomátvétele után a felsőház egész vezérkara lemondott. Ebben a helyzetben, mint korelnök Muzsa a következő szavakat intézte a képviselőkhöz: „Tisztelt felsőház, amikor az elnöki széket a kor jogán megilletődötten, de kötelességszerűen elfoglalom, innen is hálát adok a Mindenhatóknak, hogy ezt nekem megérnem engedte.

Kérem a felsőház tagjait, hogy fontos és egyben nehéz tisztemben támogatni szíveskedjenek. (Éljenés).

– Bejelentem, hogy a képviselőház elnökével egyetértésben a ma elfogadott törvénynek megfelelően a Nemzetvezető eskütétele céljából az együttes ülésnek szombat délután 1 órára a király vár márványtermében történő egybehívása iránt intézkedtem.”⁴⁶

Természetesen nem a felsőházon, és főképp nem az agg Muzsa Gyulán múlt Szálasi nemzetvezetővé választása. Viszont a nyilas vezér ragaszkodott bizonyos alkotmányos formákhoz, és ehhez – sajnos – az magyar és nemzetközi olimpiai mozgalom veteránja asszisztált. Váratlanul került a korelnöki pozícióba, „kötelességszerűen” cselekedett, ahogy mondta? Ennek ellentmond, hogy pár nappal később is betöltötte még a korelnöki pozíciót. Távolmaradásával nem határolódott el a nyilas rezsimtől. Akkor legalább a Szent Korona biztonságba helyezéséről intézkedett.⁴⁷ Az új elnök, Rátz Jenő, korábbi honvédelmi miniszter, a Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetség elnökének, megválasztása után Isten áldását kérte munkájára. Idős kora miatt már nem fogta volna föl, mi is történik?

A felsőház konzervatív, a baloldali de a jobboldali szélsőségektől is elhatárolódó testületnek számított. Ez még inkább igaz megalakulásának idejére. Muzsa Gyulát pedig az első közt, és maga Horthy nevezte ki. A felsőház történetét megíró Püski Levente is tanácstalan, amikor a nyilas puccshoz asszisztáló, nem kifejezetten nyilas érzelmű felsőházi tagok motivációin eltöpreng. Jobbat nem tud mondani: sodródtak az eseményekkel, szovjetellenesek voltak, esetleg karriervágyból maradtak.⁴⁸ A korelnökség talmi dicsősége vonzotta volna Muzsa Gyulát? Az ő korában és társadalmi helyzetében kizárnánk, hogy nyilas párttag lett volna, de

Muzsa Gyula a MAC futballcsapatának társaságában (Arcanum)

⁴⁵ Impozáns teaest a Parlamentben Grandi államtitkár tiszteletére. Az Ujság, 1929. május 4. 5. o.

⁴⁶ Felsőházi napló. 1944. november 3. 343. o.

⁴⁷ Felsőházi napló. 1944. november 8.

⁴⁸ Püski Levente: A magyar felsőház története 1927 -1945. Napvilág Kiadó, Bp. 2000.148-149. o.

mégis mérlegre kell tenni, egyetérthetett-e valamilyen szinten az eszméikkel. Ezzel kapcsolatban nem sok mindent találtunk.

A Lobogó című újság 1979-ben a zsidó származású Petschauer Attilával való konfliktusáról írt. Állítólag nem akarta a beválogatását az amszterdami olimpiai csapatba, és ehhez ezt fűzték a szerzők: *„Festetich Tasziló hercegnek, dr. Múza Gyulának – az olimpiai bizottság vezetőjének – Petschauer külön is szálla volt a szemében. 1944-ben derült ki, miért. Muzsa a nyilas Fajvédő Egyesület tagjaként akkor lett felsőházi korifeus.”*⁴⁹

Nem kifejezett szakkikk, nem is Muzsáról szól, ez az egy mondat is tartalmilag annyira pontatlan, hogy a hitelessége megkérdőjelezhető. Ha a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületre gondolnak, az jóval korábban, 1923-ban jött létre az Etelközi Szövetség (EX) fedőszerveként, mint a Nyilaskeresztes párt. A hivatalos nevén Nemzet Akaratának Pártját Szálasi csak 1935-ben alapította. Muzsa nem 1944-ben lesz felsőházi korifeus, hacsak a korelnökség néhány napját nem annak vesszük, hanem 1927-től tag volt. A korelnökség független a pártállástól, arra nem a nyilasok nevezték ki. Az EX tagságot nem záránk ki, hiszen a szövetség 1919-ben Szegedről indult, és Muzsa valóban ott tartózkodott a szervezkedő ellenforradalmárok között. A baloldal által protofasisztának tartott „szegedi gondolat” megérinthette. Az EX-nek olyan neves konzervatív politikusok is tagjai voltak, mint gróf Bethlen István, gróf Teleki Pál, gróf Károlyi Gyula. Az utak sokfelé vezethettek, többek közt a nyilas mozgalomba is. A második világháború alatt br. Feilitzsch Berthold, az EX egyik alapítója, hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke, a nyilasokat támogatta, és ő is azon kevés felsőházi tag egyike, aki a helyén marad a Szálasi-puccs után, sőt alelnöknek is megválasztották.

Muzsa antiszemitizmusának nem sok nyomát találtuk. Az olimpiai mozgalom vezérkarában ilyen nézeteket nyíltan nem is hangoztathatott. Korábban idéztük egy öreg dunapataji választó nyílt levelét. Ebben van egy kitétel, hogy „elbánik a haza ellenségeivel, a horvátokkal és az öreg zsidókkal”. Ez valamilyen zsidóellenes megnyilvánulására utal, de nem sikerült kiderítenünk, konkrétan mire gondolhatott a levél szerzője. Az is kétségtelen tény, hogy a radikálisan jobboldali Magyarország valamilyen okból erősen szimpatizált Muzsa Gyulával. Számos cikkben védelmezte a liberális sajtó támadásaitól az amszterdami olimpiai szállás ügyében.

A védelmezésbe antiszemita hangok is becsúsztak. Kiss Géza sportújságíró, aki még Muzsa Gyula menedzselése mellett nyert egy ezüst- és egy bronzérmét a St. Louis-i olimpián, a liberális sajtó „kaján faji mohóságáról” írt, amikor olyanok tűzik tollhegyre a hatvanéves becsületes sportembert, akiknek a hangját sem volna szabad hallani.⁵⁰

Nyilván kompromittáló jelenetnek tűnhet Muzsa Gyula Adolf Hitler kíséretében a berlini olimpia megnyitóján. De ebből nem szabad messzemenő következtetéseket levonni, hiszen a NOB tagjai a protokoll részeként követték a német államfőt. A demokratikus országok delegáltjai is. Esetleg nyilas szimpátiára lehetne következtetni abból, hogy Szöllösi Jenőt, Szálasi később háborús bűnösként kivégzett miniszterelnök-helyettesét meghívta az általa rendszeresített gyógyszerési borvacsorák egyikére, 1940-ben. Mint szónok külön köszöntötte is, amit egyébként élénk taps fogadott. Szöllösi ugyanis eredeti foglalkozását tekintve gyógyszerész volt, akit 1939-ben, akkor még függetlenként képviselővé választottak. Éppen Muzsa kapcsán láttuk, hogy a gyógyszerési kar - pártállástól függetlenül - mennyire fontosnak tartotta a szakma képviselőjét a törvényhozásban. A köszöntés és a taps tehát inkább a gyógyszerésznek szólt, nem a leendő nyilas pártvezérnek.

Elképzeltető, hogy sportvezetőként Petschauerrel valóban volt valami konfliktusa, de ez aligha a kiváló vívó származása miatt lehetett. Számos zsidó származású sportoló kapott helyet az olimpiai csapatokban, még a berlini olimpián is. Magyaroként Magyarországnak szereztek aranyérmet, és Muzsának, a nagy hazafinak, ez volt a legfontosabb. Amikor a stockholmi olimpia előtt a londoni olimpia nehézsúlyú bajnokát, a zsidó származású Weisz Richárdot antiszemita

támadások érik, és az amatőrszabály megsértésére hivatkozva el akarják tiltani a részvételtől, Muzsa közben járt az érdekében, és ezt nyilatkozta: *„Az Olimpiai Bizottság egész erkölcsi súlyával és presztízsével támogatni fogja Weisz nevezését.”*⁵¹ Bár amatőrségét elismerik, az indulására végül nem került sor.

A Vívószövetséggel szemben is kiállt a szintén zsidó származású kétszeres kard egyéni és csapat olimpiai bajnok, dr. Fuchs Jenő mellett, aki hosszabb kihagyás után indulni szeretett volna a párizsi olimpián.⁵² Végül Fuchs maga lépett vissza, amikor kiderült, egy ország csak négy vívót nevezhet egyéniben.

A párizsi olimpia előtt legjobban a fajvédő sajtó támadta Muzsát. Igaz, nem zsidóbarátsággal vádolják, hanem nemzeti alapon tiltakoztak, hogy a trianoni diktátumot kieroszakoló franciák fővárosába elmenjenek a magyar sportolók. A már többször idézett dr. Hegedűs Lajos szerint a szélsőségektől mindig távol tartotta magát.⁵³

Ha Muzsa Gyula bűnös volt, akkor nagyon megbűnhődött. A háború után internálták, és börtönben halt meg 1946. február 23-án. Bűnét egyébként a kommunista párt sajtója sem tarthatta nagynak, ostromozni nem ostromozta, olykor sportvezetői érdemeit el is ismerték, de leginkább hallgattak róla, hiszen ha háborús bűnnel nem is vádolhatták, mégis csak a Horthy-rendszer prominense volt.

„[...] hálát adok a Mindenhatónak, hogy ezt nekem megérnem engedte.” – mondta, amikor elfoglalta Szálasi eskütétele előtt a felsőház korelnöki székét. Nehéz ilyen kimondani, de ha nem érte volna meg, ma sokkal tisztábban állna előttünk alakja, szemernyi kétség nélkül emelhetnénk ki a feledés homályából a nemzetközi hírví sportvezetőt.

Fodor Tamás

A felsőház ülése Szálasi Ferenc eskütételének napján (Arcanum)

⁴⁹ Fahidy József- Vincze Péter: Petschauer Attila. Hollala-hopplá –hejla –hopplá. Lobogó, 1979. július 12. 30. o.

⁵⁰ Válasz Vadas Gyula urnak, a Nemzeti Sport felelős szerkesztőjének. Magyarország, 1927. december 3. 12. o.

⁵¹ Weisz Richárd amatőrsége. Világ, 1912. február 1. 8. o.

⁵² Még mindig a Fuchs-ügy. Magyarországi, 1924. június 13. 22. o.

⁵³ Hegedűs Lajos dr.: Muzsa Gyula emlékezete. Magyar Nemzet, 1987. szeptember 5. 10. o.

„Lehet-e hát nekünk, kiskőrösieknek a költő születése századik évfordulóját bármely más napon ünnepelnünk, mint 1922. december 31-e?”

Petőfi Sándor születésének centenáriuma Kiskőrösön

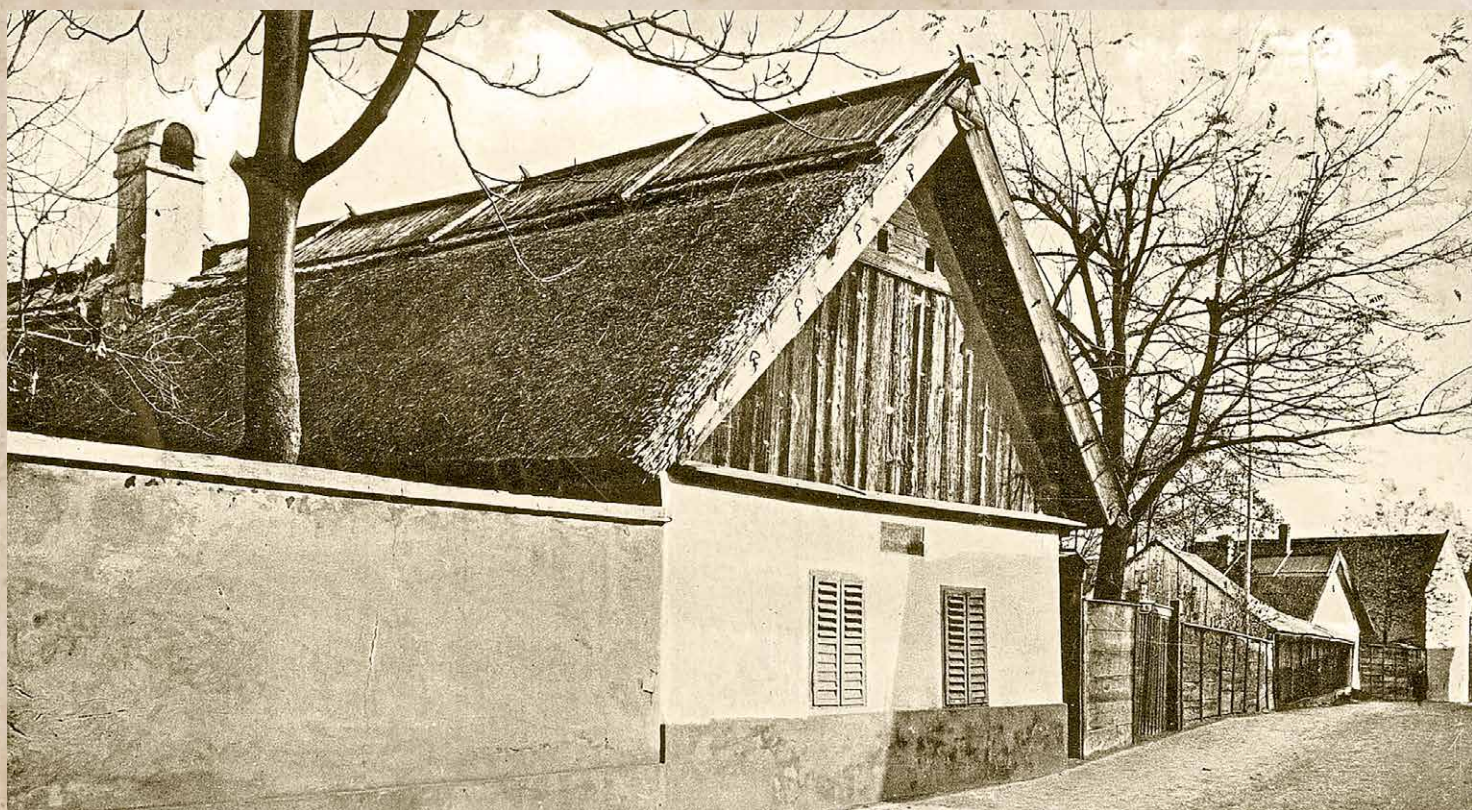
A volt segesvári Petőfi-szobor Kiskunfélegyházának való odaítélését követően Kiskőrösnek nem sok ideje maradt a történetek feldolgozására, hiszen az idő kereke úgy hozta, hogy 1922 szilveszterének éjszakája, Petőfi Sándor születésének századik évfordulója közeledett. Már néhány héttel a februári végső döntést követően szálingózni kezdtek a hírek, miszerint a Petőfi Társaság egy országos jellegű ünnepségsorozatban, sőt mi több emlékévben gondolkodik.

Hangzatos tervekben a kezdetektől fogva nem volt hiány, de hogyan is lehetett volna, hiszen mégiscsak világszerte a legismertebb magyar lírikusról beszélünk. Pekár Gyula, a társaság elnöke 1922. március 12-én nyilatkozott először ez ügyben, s már akkor sem fukarkodott a szavakkal. Megemlékezéseket tervezett Németországban (Petőfit „Grimm, a nagy német esztétikus a világirodalom öt legnagyobb alakja közé sorolta”), Olaszországban („[...] reméljük, hogy az olaszok irántunk való szeretetüknek ez ünnepek rendezésével is kifejezést fognak adni”), Franciaországban („[...] ismerve a franciák nagy szimpátiáját

irántunk, bizonyos vagyok benne, hogy akadályuk nem lesz a dolognak és ők is ki fogják venni a részüket Petőfi általános ünnepléséből”), valamint az Egyesült Államokban (ahol „[...] annyi magyar lakik, annyi magyar egyesület van, hogy a mi feladatunk csak az, hogy ezeket mozgósítsuk és buzdítsuk a fellépésre”). Megjegyeznénk, hogy szűk két esztendővel a békeszerződés aláírását követően a franciák irántunk érzett rokonszenvéről értekezni mindenesetre feltűnő.¹

Mai szemmel természetesen meglepő lehetne az emlékév kezdő időpontja is, hiszen Pekár nem szilveszterkor, nem március 15-én, hanem egy kissé szokatlan időpontban, szeptemberben jelölte meg a rendezvénysorozatot nyitányát: „A magyar Petőfi év, Petőfi legszebb költeményének hónapjában, szeptemberben kezdődik. Az első ünnepség szeptember 8-án lesz, előreláthatólag a kiskunfélegyházai Petőfi szobor leleplezésekor. Folytatásaképpen a vallás- és közoktatásiügyi miniszter elrendeli, hogy szeptember 29-én, Mihály napján, a „Szeptember végén”-nek vélelmezett születése napján minden isko-

lában Petőfi-ünnepélyeket tartsanak és ezt a napot Petőfi napként üljék meg. [...] Az év össze azután a Nemzeti Színház és Petőfi Társaság együttes Petőfi-matinéival telne el, valamint a vidéki kirándulásokkal, melyek minden városba elvezetnének, amelyik Petőfi életében valamelyes szerepet játszott. [...] Hogy ünnepségeink fényét emeljem, tegnap kértem fel Hubay Jenőt, írjon a jubileumra egy Petőfi-szimfóniát. A mester meg is ígérte. A Petőfi-ősz tetőpontját azután december 31-én érné el a Nemzeti Színházban tartandó díszelőadással, melyen színre kerülne egy alkalmi darab és Hubay szimfóniája. Utána következne a magyar írók lakomája, melyen pontban éjjelkor felköszöntik Petőfi szellemét. Tudnivaló, hogy Petőfi szilveszter éjszakán született. Ezek után átbillen a jövő évre a Petőfi-kultusz. A Kisfaludy Társaság már előre úgy döntött, hogy jövő évi februári nagygyűlését egészen Petőfi emlékének szenteli, valamint az Akadémia – előreláthatólag – külön üléssel fog hódolni Petőfinek. A valószínűleg változatosan alakuló ünnepségek sorát és vele a Petőfi évet a segesvári csata és Petőfi halála

Petőfi Sándor szülőháza a húszas években (Nemes Adrien gyűjteménye)

¹ Hubay Jenő Petőfi-szimfóniát ír... In: Új Nemzedék, 1922. március 12. 5. o.

napján, július 30-án tartandó ünnepély zárja le.² Furcsa, de a nagy költő szülőhelyéről ekkor még szó sem esett. Ez persze a későbbiekben változott, akárcsak a betervezett programok és azok időpontjai is.

Kiskőrösön országos jelentőségű Petőfi ünnepre utoljára több mint két évtizede, 1899-ben került sor, a költő halálának ötvenedik évfordulója alkalmából. Budapestről a kor népszerű írója Pósa Lajos, és a Magyarok bejövetele című, Ópusztaszeren ma is látható

Zoltán János takarékpénztári igazgató
(Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum)

nagyszerű körkép festője, Feszty Árpád érkezett, hogy emeljék a kegyeletes ünnepség színvonalát. A fennmaradt beszámolók alapján jól sikerült rendezvény lehetett, ráadásul ekkor még állt a főtéren Kiskőrös régi Nagyvendéglője, amelynek egyik hátsó helyiségében működtette mézszárszékét annak idején Petrovics István uram. A rendező elöljáróság részéről kétségtelenül az bizonyult a legnagyobb rokonszenvet kiváltó ötletnek, hogy az ünnepnapon újból ebben a minőségben 'nyitott meg' cégérrel, mézszároslegénnyel, friss portékával. Pósaék persze kapva kaptak az alkalmon, vásároltak a húsból, amit aztán az éppen akkor tartott országos vásár egyik lacikonyháján meg is süttettek és el is fogyasztottak.³

Ekkor, a századfordulón Kiskőrös még egy másik arcát mutatta. A termőre forduló szőlőültetvények miatt konjunktúra vette kezdetét, amelynek csúcsa aztán majd 1913-ban következik be, amikor is Revaló Pál főjegyző bejelenti a központ városképének első nagy átalakítási programját. A „boldog békeidők”

ha csupán rövid időre is, de itt is maradandó nyomot hagytak.

1922-ben teljesen más kép tárul elénk. A fejlődést a világháború és a trianoni trauma jó időre visszavetette. A piacokon még ekkor sem volt ritka a batyuzás, telente pedig az iskolákban két héttel is tovább tartottak a szünetek, mivel a fűtéshez szükséges tüzelőanyag beszerzése óriási problémát okozott. A Szarvas szálló bérbeadásával az előjárásnak végül sikerült kifizetnie Kiskőrös adósságát (amely több mint 1.000.000 koronára rúgott), de a bevételek korántsem adtak okot bizakodásra. Ebben a helyzetben kellett a településnek bekapcsolódnia a fentebb vázolt ünnepségsorozatba, mégpedig a szülőfaluként, ahogyan az elvárható: 'méltó módon'. Hogy hogyan is sikerült? (Mert leginkább sikerült.) Ezt szeretnénk alábbi írássunkkal bemutatni.

„Mikor ünnepelünk?”

Pekár Gyula fentebb bemutatott nyilatkozata idején Kiskőrösön 'lázás' készülődés folyt március 15-nek a megünneplésére. Nem mintha nem kísérték volna figyelemmel az országos eseményeket, de helyben ekkor még más programterv körvonalazódott az emlékév menetét illetően, erről már legalább egy évvel korábban döntés született. Ahogyan a korabeli tudósítás fogalmazott: „[...] a halhatatlan költő születésének százéves évfordulójában már az első, Petőfivel kapcsolatos ünnepség is a megszokottnál impozánsabbnak ígérkezik.”⁴ Korábbi munkáinkban már vázoltuk, hogy a rendezvénysorozat az eredeti tervek szerint 1921 szilveszterkor vette volna kezdetét. S akárcsak az akkor tervezett helyi Petőfi-matiné esetében,⁵ most is nem várt nehézségek merültek fel a rendezőség háza táján. Még március elején is arról volt szó, hogy a Petőfi-szoborbizottság égisze alatt kerül sor a 'kegyeletes ünnepségre', de akárcsak néhány hónappal korábban, ez az elképzelés az utolsó napokban végül ismét kútba esett.

Logikusnak tűnhet a kérdés, hogy miért volt képtelen az 1913-ban alakult szoborbizottság hatékonyan megrendezni egy ilyen fontos ünnepséget? A bizottságot annak idején ugyanis úgy hívták életre, hogy abba bekerült Kiskőrös értelmiségének, előjáróinak színe-java. Az egyik probléma kétségkívül ebben rejlett, (egy ilyen nagy létszámú társaság esetében elő szokott fordulni az ilyesmi) hogy az operatív vezetés képtelennek bizonyult a véleménykülönbségek hatékony elsimítására. A másik tényező némileg új-

keletűbb, ám legalább ilyen fontos, ha nem fontosabb volt. Társadalmi elkülönülés létezett Kiskőrösön a békeidők világában is, a háborút és a forradalmakat követően ez az állapot új színezetet kapott. A hagyományosnak mondható társadalmi egyesületek (Uri Kaszinó, Iparoskör, Népkör, stb.) mellett itt is megjelentek a szélsőjobboldalhoz köthető, a magukat immár ideológiai alapon meghatározó csoportok, úgymint az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) és a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE). Ekkortájt még főképp az elsőként említett szervezet befolyása volt jelentős a kiskőrösi közéletre, legalábbis az elit körében. Eközben természetesen bőven akadtak olyanok (és nem csak a zsidó származású értelmiség köréből), akik nem rokonszenveztek az új eszmék mellett elköteleződő társasággal. Mivel azonban valamilyen tagjai voltak a Petőfi-szoborbizottságnak, értelemszerűen konfliktusok alakultak ki, amelynek elszenvedője elsősorban nem az említett úri réteg, hanem a helyi Petőfi-kultusz lett. Megoldást nem látva a szoborbizottság elnöksége végül kihátrált a közös rendezés megvalósítása mögül. Találóa írta a kortárs újságíró ennek kapcsán: „[...] mindenkinek, mindenki kívánságának eleget tenni nem lehet. Ha tehát ünnepélyt akar rendezni, bizonyára akad olyan ember mindig, aki valamely intézkedésben hibát talál, vagy az elé gáncsot vet. Ha mindenki tetszését meg akarja nyerni előre, akkor sohasem fog tudni ünnepélyt rendezni.”⁶

1922. március 15-én, mindezek ellenére lezajlott egy ünnepség, amely délelőtt vette kezdetét, hagyományos hálaadó istentiszteletekkel, szentmisével. Kilenc órakor az állami és az egyházi iskolák tanulói és tanárai tartottak megemlékezést az öreg Petőfi szobor előtt. Az állami elemi iskola részéről Szilágyi Frigyes, az evangélikus iskola részéről pedig Solti János igazgatók méltatták Petőfi Sándor életművét. A polgári iskola külön műsorral emlékezett meg a márciusi eseményekről, itt Bencsik Imre magyar szakos tanár és Kiss Gábor igazgató tartott beszédet. A 'községi' ünnepély csupán délután 5 órakor kezdődött, a Petőfi szobor előtt, az Evangélikus Főiskolai Hallgatók egyesületének közreműködésével. A beszédek és a koszorúzások végeztével a közönség a szülőházhoz vonult, ahol szintén koszorút helyeztek el. A Szarvas szálló színháztermében pedig előbb irodalmi és színi műsorral, majd reggelig tartó mulatsággal kedveskedtek a résztvevőknek.⁷

Az eseményről megjelent beszámoló alap-

² Uo.

³ Zoltán János: Amikor Pósa Lajos és Feszty Árpád hódolt Petőfi emlékének Kiskőrösön. In: *Keleti Újság*, 1938. augusztus 15.

⁴ Március 15. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. március 5. 3. o.

⁵ Erről bővebben: Turán István: Kiskőrös küzdelme a volt segesvári Petőfi szoborért. In: *Kiskőrös Múltjából* 2020/4, 4. o.

⁶ Utóhangok. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. március 26. 3. o.

⁷ Március idusán. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. március 19. 1-2. o.

vetően pozitívan összegezte a látottakat és hallottakat, mindössze egyetlen helyen találhatunk 'kritikai észrevételt'. Az újságíró Limbacher Zoltán főiskolai hallgatónak a szobor előtt elhangzott gondolatait méltatta ezzel a megjegyzéssel: „[...] a beszédből egy-két részlet bátran elmaradhatott volna.”⁸ A következő lapszámból már azt is megtudjuk, hogy miért: „[...] a délutáni beszédet tartó ifjú csak itt, Kiskőrösön tudta meg, hogy ünnepi beszédet kell tartania. Szállásán, ahol véletlenül a házigazda rendíthetetlen ébredő, na meg a szomszéd is az, akarata ellenére politikai vonatkozású beszéd tartására buzdították. Így lett Petőfi az első ébredő!”⁹ Úgy látszik nem csupán az 1945 utáni rendszer igyekezett a költőt 'saját képére formálni'.

Sajnos a másik oldal véleménye a rendezvényről a homályba vész, ugyanis a Kiskőrösi Hírlap márciusi lapszámai nem maradtak ránk. Egy beszédes adatot azonban mindenképpen kiemelünk. Az ÉME helyi elnöke ekkor dr. Bíró Bálint ügyvéd volt, aki a hírlap hasábjain gyakran borzolta a kedélyeket, néhány lapszám erejéig még főszerkesztőnek is előlépett. Ez irányú pályája egészen addig tartott, amíg a konkurens újságban megszelölöttették róla, miszerint a 1918 végén előbb Károlyi Mihály kormánya mellett korteskedett, majd a proletárdiktatúra idején már a 'világforradalmat' várta. Sőt, mi több, Csuka Béla kommunista politikai megbízott ún. proletáresküvőjén ő köszöntötte leghangosabban az ifjú párt. Hogy innen mi módon került az ébredők elnöki székébe, az teljesen jogos kérdésként hatott, nem véletlen, hogy egy-két hangos cáfolatkísérlet után végül befejezettek nyilvánította lapszerkesztői munkáját, helyét Furia Zoltán evangélikus hitoktató lelkész vette át.¹⁰

Talán nem vétünk nagyot, ha idézzük a Kiskőrös és Járása egyik szerzőjének jó tanácsait az ünnepi évre vonatkozóan: „[...] Szokásban volt nálunk, hogy a márciusi ünnep alkalmával a különféle társadalmi egyesületek saját kebelükben bőséges torokat ültek, ilyenkor nem annyira az ünnep, mint inkább a társas összejövetel volt a fontos. A véges határú emberi életben mindenkinek meg volt és meg lehetett az a reménye, hogy a jövőre és azután is régi módon ünnepelhet a saját ízlése szerint, de az bizonyos, hogy a ma született csecsemőknek legfőljebb az unokái fogják megérni Petőfi születésének második 100 éves

évfordulóját. Mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az első százéves évfordulóban élünk, félre kell tehát tennünk minden más egyéni érdeket szolgáló indokot, és ezen a nevezetes évfordulón egy szívvel és egy lélekkel Petőfi emlékünnepet kell ülnünk, legalább nekiünk, Kiskőrösieknek! [...] Az év folyamán még 1-2 Petőfi ünnepélyre van kilátás, szükségnek tartottuk tehát megírni ezt azért, hogy akiknek lelkében a honfíui kötelesség tüze csak piciny mécsként világít, [...] aki tehát szűkebb hazáját, Kiskőröst csak egy cöppet is szereti, az ünneprontó nem lehet!”¹¹

Április végén a Magyar Nemzeti Szövetség helyi csoportja próbált meg egy több alkalomból álló „propagandaestélyt” indítani, ám az első előadást követően a dolog hamvába holt.¹² A következő hónapokban a Petőfi centenárius helyett egy teljesen más esemény fogja lázban tartani a helyi közéletet. Az 1922-es nemzetgyűlési választásokon Kiskőrös egyik népszerű (Rassay-párti) kisgazda vezetője, Lucza Pál is elindult, és sokáig kiegyenlített küzdelmet folytatott az addigi képviselővel, Meskó Zoltánnal, aki végül csak a második fordulóban tudta legyőzni őt, ám nem a kiskőrösiek, hanem főként a választókerület többi településének szavazataival.¹³

A Petőfi szoborbizottság június 23-án tartotta meg soron következő ülését, amelynek témája az országos ünnepségekhez való kapcsolódás volt. A „beható vitát” követően egy az előzmények ismeretében nem is annyira meglepő határozat született. Revaló Pál főjegyző/alelnök tájékoztatása szerint a bizottság a felállítandó szobor költségeinek előteremtésén kívül egyéb tevékenységgel „nem tud és nem is kíván” foglalkozni. Természetesen arra, hogy a tagság egyénenként mit vállal és miben vesz részt nincs ráhatása, sőt, amennyiben részt kívánnak venni bármilyen, az országos ünnepet érintő munkában, csakis támogatni tudják. Bár a képviselőtestület kifejezett kérése volt, hogy a szoborbizottság legyen a rendező, őket a határozathozatalkor „[...] az a sajnálatos körülmény vezette, hogy az ünnepélyek rendezése terén szomorú tapasztalatokkal rendelkezik.” Az előadó itt nyilvánvalóan a fentebb bemutatott eseményekre, s az azokat követő negatív utóhangokra utalt. Emellett a döntés kitért még egy kérdésre, tudniillik a bizottsághoz eddig a szoboralapba befolyt összegre, amely a számláló szerint ekkor valamivel több, mint

200.000 koronát tett ki. Ebből az összegből, amelyben egyébként vastagon benne volt a járás községeinek adománya is, az említett célra a bizottság „[...] nem hajlandó egy fillért sem adni. Amennyiben a község ünnepélyt kíván tartani, módjában állt ezt az előjárás útján is megcselekednie, melyet azután az esetleges fiaskóért felelősségre is vonhat.”¹⁴

Habár a Petőfi Társaság szerint az emlékévként 'szeptember végén' vette kezdetét, a megnyitórendezvény némi csúszással végül is október elején zajlott le. A hónap tizedik napján került sor Budapesten a vármegyházán Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye díszközgyűlésére, amelynek egyetlen napirendje volt, mégpedig a Petőfi Emlékév. Dr. Preszly Elemér főispán bevezetőjében kiemelte, hogy „[...] Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Petőfi Sándort a magáénak tartja nemcsak azért, mert a mi vármegyénk területén született, hanem főleg azért, mert itt a mi vármegyénkben, Pestvármegye földén szíttá magába azokat a gyermekkori benyomásokat, amelyek egész életének, egész költészetének irányt szabtak. Amiként Lenau¹⁵ elvitte a külföldre a magyar rónának és a nádasoknak szeretetét és idegen nyelve dacára magyar lelki költő maradt mindvégig, azonképpen Petőfi Sándor itt szerette meg a pusztát végtelenségét, itt szerette meg a délibábot, a pusztai gulyát, a ménest és ezeknek a szeretete lelkesítette őt arra is, hogy magyar hazájáért éljen, s végül a magyar szabadságért áldozza fel életét.”¹⁶

A rangos eseményen Kiskőröst Melczer Gyula járási főszolgabíró, dr. Vékony Gábor ügyvéd, Szentpétery Lajos tb. főszolgabíró, dr. Fék András tb. szolgabíró és Revaló Pál főjegyző képviselték. A szokásos formások helyett ezúttal a nagyhatású beszédeké volt a főszerep, ezek közül is kiemelkedett Rakovszky Iván belügyminiszter és Pekár Gyula, a Petőfi Társaság elnökének szónoklata. Végül Rexa Dezső főlevéltáros kapott szót, akit egyben a vármegye területén megrendezendő ünnepségek koordinálásával is megbíztak. Rexa bejelentette, hogy a centenárius tiszteletére a megye 4 kiadvánnyal készül: „ezek elsője Petőfi 1841-ben tervezett, de soha meg nem jelent első versfüzetének archaizált formában készített kiadása, [...] másodikul egy kis füzetben ennek történelmi méltatását adjuk. Harmadikul »Tizenhat vers Petőfitől« címen a vármegye 16 városában írt verse közül a legkiválóbbakat fűzi össze. Ne-

⁸ Uo.

⁹ Utóhangok. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. március 26. 3. o.

¹⁰ Si tacuisses... Dr. Bíró Bálinthoz címezve. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. május 21. 3. o.

¹¹ Utóhangok. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. március 26. 3. o.

¹² *Kiskőrös és Járása*, 1922. május 7. 4. o.

¹³ *Kiskőrös és Járása*, 1922. június 14. 2. o.

¹⁴ *Kiskőrös és Járása*, 1922. július 2. 2. o. Horvay János szobrászművész március végi ajánlata alapján a szobor elkészítését 480.000 koronáért vállalta volna.

¹⁵ Nikolaus Lenau (1802-1850), ismert osztrák költő, akire jelentősen hatott a magyar népköltészet.

¹⁶ *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja*, 1922. november 22. 598. o.

gyedikül egy terjedelmesebb kötetben azokat a kapcsolatokat jellemzi, amelyek Petőfi költészete és szülőföldje között vannak: »Petőfi és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye« címen egy összefoglaló tanulmány világítja meg Petőfi pestmegyei voltát.¹⁷

Néhány nap múlva, október 15-én a Petőfi Társaság az Akadémia nagytermében egy újabb nagygyűlést tartott, ahol immár hivatalosan is megnyitották az emlékévet. A budapesti, a vidéki és a külföldi ünnepségek mellett Pekár Gyula ekkor jelentette be, hogy a nevezetes évforduló kapcsán egy Petőfiről szóló némafilm is készülében van.¹⁸

Furcsa, hogy sem a megyei, sem az akadémiai megnyitó ünnepségen egy szó sem esett Kiskőrösről. Sem, mint helyszín, sem, mint szülőhely nem került szóba. A helyzet feloldására a helyi sajtó lapszámainak áttekintésén keresztül nyílik lehetőség. Az látható ugyanis, hogy a Petőfi szoborbizottság visszalépését követően nem állt fel új testület a Községházán, sőt, egészen az októberi megnyitórendezvényekig a téma szinte teljesen lekerült a napirendről. Keserűen jegyezte meg a Kiskőrös és Járása újságírója: »És mégis – nem kutatjuk most az okokat: miért? – Kiskőrösön mutatnak tán a legkevesebb érdeklődést a község halhatatlan szülöttének minden magyar lelkébe mélyen beidegződött emlékezetével szemben.«¹⁹

A cikket tovább olvasva természetesen előkerülnek azok a bizonyos „okok”, ezek pedig nem meglepően az anyagiak felé visznek el bennünket: »áldozatokat emlegetnek az ünnepéllal szemben, miket a község a mai mostoha körülmények között nem bírna elviselni.« A szerző ennél tovább is megy: »anyagi kérdések meggondolatlan előtérbe tolásával bántják meg a kegyeletet.«²⁰ S, hogy mi is volna a konklúzió? Így hangzott: »Kicsinyeskedésnek, lemondásnak, talán elkeseredettségnek is mindenütt inkább lehet helye, csak nem Petőfivel szemben, aki a kicsinyeskedést megvetette, lemondást soha nem ismert, az elkeseredettségnek vidáman a szembe nevetett. Kicsinyeskedésekkel, eleve tett lemondásokkal, azzal a bizonyos ördögfestéssel Petőfi ünnepet rendezni nem lehet, de nem is szabad.«²¹

Ezek után adja magát a kérdés, tényleg Petőfi születésének százados évfordulóján kívánt volna spórolni szülőfaluja, Kiskőrös? A 'drámai' mondatok ellenére erről termé-

szetesen szó sincs. Hamar kiderült, hogy míg a kulturális értelmiségből többen egy országos méretű és színvonalú ünnepség megtartását tartották csupán elfogadhatónak, addig az előjárásnak, a községi vezetésnek más szempontokat is mérlegelnie kellett. Ezt jel-

Szávay Gyula a Petőfi Társaság főtítkára
(Internet)

lezte az újságíró „kicsinyességnek”, „eleve tett lemondásnak”.

Amint a bevezetőben jeleztük, Kiskőrös anyagi lehetőségei ekkoriban, ha nem is válságosak, de rendkívül szűkösek voltak. A Szarvas bérbeadásával az adósság nagy részét sikerült rendezni, a bevételek azonban lecsökkentek, ráadásul a korona értéke is folyamatosan romlott. Ekkor még mindig jelentős számú trianoni menekült család tartózkodott a községben, az ő segélyezésüket is meg kellett oldani. A lakosság adózási morálja szintén hagyott kívánni valót maga után, továbbá a heves esőzések miatt a szőlő sok helyütt rothadásnak indult, a szüret legalábbis minőség terén nem kecsegtetett sok jóval. Így már talán nem annyira meglepő, hogy az előjárók némileg távolságtartóbban viszonyultak egy országos szintű Petőfi ünnephez, s ha el nem is utasították teljesen, de a megrendezését semmiképpen sem szilveszterre időzítették volna.

Mindezek a vitás pontok az október 18-

án tartott értekezleten felszínre is kerültek. Revaló Pál főjegyző meghívására az értelmiség, a község vezetése és a gazdátársadalom egyes képviselői is megjelentek a Községházán, hogy az ünnepségről tanácskozzanak. A meghívást elfogadta Rexa Dezső vármegyei főlevéltáros és Szávay Gyula, a Petőfi Társaság főtítkára is, igaz, utóbbi csupán másnap tudott ellátogatni Kiskőrösre. A megbeszélésen a jegyző már bevezetőjében a helyi jellegű megemlékezés mellett foglalt állást, utalva a „szomorú” helyzetre, amelyek lehetetlennek tennék a nagyobb szabású programot. A másik oldal képviselőjében Zoltán János szólalt fel s „erélyesen követelte” az országos szintű ünnepséget. Rexa Dezső az utóbbit támogatva kijelentette: »[...] az emberi szeretetnek, érzésnek, dalnak, zenének Kiskőrös a Betleheme. [...] A kiskőrösi ünnepet a lelkek ünnepévé kell avatni.«²² Beszéde végén azért hozzátette, bárhogyan is döntsön a testület, a vármegye mindenképpen képviseltetni fogja magát a kiskőrösi rendezvényen. Nagy valószínűséggel nem rajta múlt, hogy ez végül nem történt meg.

A hangzatos szónoklatok persze nem tudták eldönteni a kérdést, egyértelmű állásfoglalás sem született. Helyette 'magyar szokás szerint' egy 13 tagú bizottság alakult, amelynek feladata a tervezett ünnepség megszervezése lett volna. Az operatív feladatokat vivő tagok Szentpétery Lajos tb. főszolgabíró, Revaló Pál főjegyző, Koren Márton, Furia Zoltán evangélikus lelkészek, Lengyel József plébános, Kiss Gábor polgári iskolai igazgató, Zoltán János takarékpénztári igazgató, Dúl Endre, Szilágyi Frigyes, Turán István, Polereczki János, Solti János és Mendelényi János lettek.²³ A bizottság a következő hetekben többször is ülést tartott, s úgy tűnt, sikerült olyan megoldást találniuk, amely mindkét csoport érdekeinek megfelel, tudniillik országos ünnepséget ugyan nem, de a helyi jellegű „jelentékenyen túlhaladót” fognak rendezni Petőfi tiszteletére.²⁴

Mindeközben október 29-én Kiskunfélegyházán sor került Köllő Miklós Petőfi-szobrának avatóünnepségére. Revaló főjegyző az egyik következő ülésen be is számolt róla, hogy bár Kiskőrös előjárósága is kapott meghívót az eseményre, szerencsésebbnek tartották a távolmaradást választani.²⁵ Közölte továbbá, hogy személyesen tájékozódott Szávay Gyulánál a Petőfi Társaság részvéte-

¹⁷ Uo. 604. o.

¹⁸ A Petőfi Társaság nagygyűléssel nyitotta meg a nagy költő jubiláris esztendejét. In: Új nemzedék, 1922. október 17. 4. o.

¹⁹ Petőfinek. In: Kiskőrös és Járása, 1922. október 22. 1. o.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Uo. 3. o.

²⁴ Kiskőrös és Járása, 1922. október 29. 2. o.

²⁵ Kiskőrös és Járása, 1922. november 5. 2. o.

lét illetően, aki biztosította róla, december 30-án érkeznenek, és 31-én is maradnának délelőtt, délután azonban már felutaznának a fővárosba, hiszen az ott rendezendő országos ünnepségen a társaság valamennyi tagjának képviseltetnie kell magát. Végül Zoltán János emelkedett szólásra, aki egy meglepő kezdeményezéssel lepte meg az egybegyűlteket: értesülése szerint az elszakított területeken több helyen is az ablakokban meggyújtott kicsiny gyertyákkal szándékoznak emlékezni a költőre, ha már tilos a nyilvános ünneplés számukra. Javasolta, hogy „[...] Szilveszter estéjén gyűljön föl minden kiskőrösi ház ablakában egy-egy gyertyaszál, hogy gyenge lángjával odakapcsolódjon annak a hatalmas üstökösnek fénycsóvjához, amely száz évvel ezelőtt éppen Szilveszter éjjelén roppent föl a magyar égre.”²⁶ Kétségtől szép gesztus, nem véletlenül lesz majd a rendezvény üde színfoltja.

Sajnos az év végi ünnepély körül kialakult konszenzus nem tartott sokáig, a nagy nap előestéjére a konfliktusok ismét fellángoltak, sőt, a végére már méltatlan szócsatákká váltak. A végleges programról, a meghívókról november végén még semmilyen információ nem látott napvilágot. *Lesz-e hát ünnep?* – tette fel a kérdést vezércikkben az újságíró. A vita ismét az országos jelleg körül bontakozott ki, ám az anyagi nehézségek mellé „egyesek” új indokokat is felhoztak, tudniillik a téli hideg zimankóban szinte lehetetlen egy magas színvonalú rendezvény megtartása, valamint a község lakossága sem tudna fűtött szobába elszállásolni annyi vendéget.²⁷ Csakhogy a bizottság ezzel foglalkozó tagjai ezt éppen cáfolták (a helyi izraelita és baptista egyházak például 100-100 vendégnek ajánlottak fel elszállásolást).²⁸ Ekkor felmerült, hogy „[...] a meghívott vendégek nem lehetnek kitéve meghűlésnek vagy egészségüket veszélyeztető egyéb kockázatnak.”²⁹ Ez utóbbi meglátás talán még mulatságosnak is tűnhetne (tűnt is), azonban amikor néhány évvel később, 1925 szilveszterén „a nemzet tragikája”, az idős Jászai Mari látogat majd el Kiskőrösre, hogy Petőfi verseket szavaljon, s ezt követően hazaútja során meghűlt, majd október hónapban elhunyt, akkor az országos lapokban igencsak ’bevett’ hírnek számított, miszerint a betegséget, amelyből soha már felgyógyulni nem tudott, bizony azon a

’végzetes’ kiskőrösi hideg éjszakán kapta el.³⁰

Mikor lenne hát alkalmas időpont a nagy ünnepre? Tavaszra, sőt nyár közepére, hangzott a válasz ’egyesek’ részéről. De hát ki(k) ő(k)? Később, mint hatósági „hatósági tényezők” is megjelentek, Zoltán János némileg konkrétabb és kritikusabb írásában. Az anonimizálás persze elsősorban az illető hatalmi pozíciójának szólt, ezt nem nehéz kitalálni. Közben „segítőtársa is akadt”. Így a bizottság megkerülésével ők ketten végül „hatalmi szóval” elvetették a szilveszteri országos ünnepet és annak megtartását 1923 nyarára halasztották. A két nevén nem nevezett személy minden bizonnyal Revaló Pál főjegyző és Melczér Gyula főszolgabíró voltak. Utóbbi feltételezésünket Kiss Béla tanító is megerősíti: „Kiskőrös község országos ünnepélyt akar rendezni a Petőfi Társaság bevonásával, Melczér Gyula főszolgabíró csak megyei ünnepély megtartását javasolja, azt is halálának évfordulóján, július 31-én. A civakodó fél elmulasztotta a közelgő kedvező alkalmat az előkészületekre megtenni, s már úgy volt, hogy a 100 éves évforduló a nagy költőre való megemlékezés nélkül fog elmúlni.”³¹ Revalót a már korábban említett anyagi nehézségek vezérelhették Melczért támogató döntésében, utóbbinak azonban feltehetőleg más szándékai is voltak: abban bízhatott, hogy akkorra (vagy néhány hónappal később) már sikerül összegyűjtenie a hiányzó összeget Petőfi Sándor egész alakos szobrára. Ez minden bizonnyal emelte volna az ünnepség fényét, a centenáriumhoz azonban már vajmi kevés köze lett volna.³² Ahogy az Új Barázda újságírója találóan fogalmazott: „Ilyen körülmények között a centenárium színesebbik fele csakugyan elmarad, mert az ünneplésnek elhatározott kényelmes módja aligha fedi azokat a követelményeket, amelyeket minden magyarnak fel kell vállalnia Petőfivel szemben.”³³

Felmerülhet a kérdés, nem tűnik-e inkább akadémuskodásnak a helyi kulturális értelmiség tagjainak bírálata, ellenkezése? Legfőbb érvükön ugyanakkor nehéz volt ’fogást találni’: „Lehet-e hát nekiünk, kiskőrösieknak a költő születése századik évfordulóját bármely más napon ünnepelnünk, mint 1922. december 31-e?”³⁴ Nem tévedünk nagyot, ha leírjuk: nehéz volna ez ma is. Jogszerű volt-e a főszolgabíró részéről a beavatkozás, hiszen pár hónappal ezelőtt az általa vezetett szo-

borbizottság egyértelműen kijelentette, hogy nem feladata és nem kíván foglalkozni a centenáriumi ünnepséggel? Akár az anyagiak, akár a ’szoborügy’ nyomott többet a latban, a bizottság döntését ilyenformán figyelmen kívül hagyni semmiképpen sem tekinthető úgymond, sportszerűnek. Akármelyik oldálnak adunk is igazat (mind a kettő mellett

Komáromi János író, a Magyarság tudósítója (Internet)

szólhatnak érvek), egy valamit fontos tisztázni. Az országos emlékvé koordinálását végző Petőfi Társaság a budapesti és vidéki programok szervezésével már március óta foglalkozott, az október 15-i megnyitóröndezvényre már szinte kész forgatókönyv állt rendelkezésre. Nem véletlenül jelezték, hogy képviselőik Szilveszter napján csupán délelőtt szándékoznak Kiskőrösön tartózkodni, mivel délután már a fővárosi ünnepségen kell lenniük. Az országos vezetők szintén oda voltak hivatalosak. Persze a kiskőrösi urak egyáltalán nem könnyítették meg a dolgukat. Eleve csupán október végén vették fel a társasággal hivatalosan a kapcsolatot, itt még egy nagyszabású rendezvényhez kérték a támogatásukat, majd a hónap végén bejelentették, országos ünnepélyt csak 1923 nyarán szándékoznak tartani.³⁵ Nem maradt tehát

²⁶ Uo.

²⁷ *Kiskőrös és Járása*, 1922. november 19. 1. o.

²⁸ *Kiskőrös és Járása*, 1922. december 3. 2. o.

²⁹ *Új Barázda*, 1922. december 24. 2. o.

³⁰ Erről bővebben: Turán István: Jászai Mari, „a nemzet tragikája” Kiskőrösön. In: *Kiskőrös Múltjából*, 2019/1. 2-4. o.

³¹ Kiss Béla: *Kiskőrös története*, Új világ felé c. fejezet, kézirat, 1954.

³² Zoltán János: Csak egy gyertyaszálát Petőfinek. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. december 17. 1. o.

³³ *Új Barázda*, 1922. december 24. 2. o.

³⁴ Zoltán János: Csak egy gyertyaszálát Petőfinek. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. december 17. 1. o.

³⁵ *Kiskőrös és Járása*, 1922. november 12. 2. o.

más lehetőség, valamilyen helyi ünnepséget kellett rendezni, a kérdés már csak az volt ki adja hozzá a nevét. Szerencsére az értelmiség a társadalmi egyesületeken keresztül sikeresen tudott mozgósítani még az utolsó hónapban is. Ilyen előzmények után pedig, mint azt látni fogjuk, a lebonyolítás nemhogy a vártnál jobban, de kifejezetten jól sikerült.

„Csak egy gyertyaszálát”

A szilveszteri naphoz közeledve különös vendég érkezett Kiskőrösre. Makoldy József (1890–1957) festőművész 1922 folyamán Demény Károly államtitkár kérésére részt vett a Petőfi centenárium tiszteletére kibocsájtott bélyegsorozat grafikáinak megtervezésében. Saját bevallása szerint ekkor fogalmazódott meg benne a gondolat, hogy megfesti Petőfi Sándor szülőházát. Itteni tartózkodására, munkájára jó emlékekkel gondolt vissza a későbbiekben is:

„Ekkor jött a gondolatom, hogy Petőfi szülőházát meg kellene örökítenem, amely természetesen 100 évesnél jóval öregebb és mivel csak vályogból készült, szalmazsuppal fedett házikó, – legnagyobb gondozás mellett is baja eshetik: elpusztulhat és akkor nincs róla még művészi ábrázolásunk. Lejöttem tehát Kiskőrösre. E községtől Petőfi születését azért sem lehet elvitatni, mert mikor Petőfi katonáskodott, megházasodott és nacionálóját meg kellett adnia, ő maga mindig Kisköröst mondta be szülőhelyéül. Szép novemberi idő volt, ahogy munkának álltam; nem a keskeny utcácska felől, – ahonnan a szülőház ismert, de művészi fényképe készült, – hanem a kert végébe, mert onnan a ház egész hosszában látszik és onnan kompozicionális beállítást ad az előtért képező kert gémeskútja és a kerti pince tetejének a kútgém vonalával ellentétes iránya. A ház ragyogó tiszta, szépen meszelve, a novemberi hidegben is virágzó bokrokkal övezett, ami mind szerető gondoskodás jele. – Márkné asszony, a kiskőrösi kovács özvegye, ki Petőfi szülőházát rendben tartás fejében lakja, láthatóan a ház és kert gondozásában leli minden örömét. Mikor megkérdeztem tőle, hogy mindig van-e virág a kertben, így felel: „Hogyne, mert bizony akármit is ígérnek a fátolvirágért vagy a krizantémokért, szegény asszony létemre sem adom pénzért oda. Hadd hervadjon mind itt el Petőfi tiszteletére. Megegett, hogy a házba fején kalappal ment be egy látogató, arra is rászóltam biz én, hogy arra a szent helyre csak levett kalappal szabad belépni.” Karomat festés közben a nehéz posztó ne gátolja és úgy dolgoztam a hidegben. De nem sokáig, mert íme, jön Zoltán János takarékpénztári igazgató barátom, a kiskőrösi Petőfi-kultusz agilis mozgatója, hogy munkámat lássa. Mondja, hogy egyszerre heten

is telefonáltak neki, hogy Kiskőrösön vagyok, és Petőfi szülőházát festem. Lassanként megmozdult Kiskőrös apraja-nagyja. Melczer Gyula főszolgabíró rossz lábával [ti. egyik lábfejét baleset következtében elveszítette] rövid időn belül kétszer jött oda. Majd Revaló Pál főjegyző és a többi potentátum: a községi bíró uram negyedmagával, Kovács, Varga jegyzők, Bíró Bálint dr. előjárósági tag, Hetényi, Stettner kereskedők, tanítók, óvónők, iskolás gyerekek csoportokban, – mindenki száján Petőfi. Közbe-közbe gyűrült a publikum. A napsütés köddé, majd havas esővé változott. Petőfi szülőházának éber őre, ki eddig egyebet se lett,

varázsigére Szezám olajtól kezdve, minden olaj előkerült és a patikus megtöltvén üvegem, mikor fizetésre került a sor: „Oh, kérem, ez prompt und gratis Petőfi tiszteletére történt” szavakkal zárja le az olajos üvegeket. Ez igazán nem az 1922. évi Budapest.³⁶

A köddel és a havas esővel együtt elérkezett végtére december hava is. A végleges programra ugyan még várni kellett néhány hetet, ám legalább a viták elhalkultak, s az utolsó napokban mindenki tette a maga dolgát. Az egyesületek sorra jelentették be ünnepi társas vacsoráikat, amelyekhez valamilyen műsorral is készültek. Ennek nyomán az előjáró-

Makoldy József festménye a szülőházzal (Arcanum)

mint a kaput nyitotta és zárta, mert nyitva soha sem hagyja, vajas kenyérrel párolgó forró tejet, majd szőlőt hozott, hogy felüdítsen. De a változó időjárás sem tudta csökkenteni a Petőfi lángelméje által ihletett érdeklődést. A Petőfi szellemének szóló föltétlen hódolatot tapasztaltam a legegyszerűbb emberig mindenkinél. Mikor pénztárcámat elővettem, Márkné asszony semmit sem fogadott el köszönetem gyanánt, csupán kézszorításomat. És akkor is, mikor festőszerszem kifogyván, Thurzó gyógyszerárába mentem és ott „Szezám nvílj meg”

ság is megmozdult, december közepén Revaló Pál főjegyző javaslatára bejelentették, s a képviselőtestület is elfogadta, hogy az első Petőfi szobor előtt 31-én két ünnepséget is tartanak. Dél előtt a Petőfi Társaság tagjainak részvételével, Szávay Gyula főtitkár szónoklatával. Éjfél tájban pedig egy rövid megemlékezés keretében a város közönsége a szülőháznál rója le kegyeletét Petőfi előtt.³⁷

A Kiskőrös és Járása, amely ekkoriban az egyetlen megjelenő helyi sajtótermék volt, s folyamatosan tudósított az előkészületekről,

³⁶ Makoldy József: Petőfi szülőházát festettem. In: *Új Idők*, 1923. január 7. 40. o.

³⁷ *Kiskőrös és Járása*, 1922. december 24. 2. o.

illetve ettől jóval többet is tett: a centenárium tiszteletére az 1922. évi utolsó lapszám Petőfi különszámként jelent meg, számos helyi és országos ismeretséggű kultuszapoló írásával.³⁸ A szerkesztőség már hónapokkal azelőtt felkereste a leendő szerzőket, akik vállalták a feladatot. December 31-én a szokásos négy oldal helyett egy tizenhat oldalra bővített ünnepi számot vehetett a kezébe az olvasó. A Petőfi Társaság tagjai közül Ferenczi Zoltán

Marton Ferenc ceruzarajza özv. Márk Bertalannéról, a szülőház gondnokáról (Arcanum)

egyetemi tanár, Szávay Gyula költő, Szabó Endre író, Torkos László író, Szathmáry István költő, Czóbel Minka költő, Csengey Gusztáv költő, Lampérth Géza költő, Havas István költő, Ferenczy József irodalomtörténész, Koroda Pál író, és Nógrádi Pap Gyula költő jegyzett egy-egy irodalmi írást vagy alkalmi verset. A helyi vezetés és értelmiség tagjai közül pedig Melczér Gyula főszolgabíró (néhány év múlva Zoltán János azt állítja, hogy ennek az írásnak a valódi szerzője ő maga volt), Vékony Gábor lapszerkesztő, Polereczki János községi bíró, Zoltán János takarékpénztári igazgató, S. Nagy Domonkos postamester, Lengyel József plébános, Kovács Vilmos és Varga Sándor jegyzők, valamint Kecskeméthy Béla mérnök (akit a korszakban Jedlicskó Jánosként is ismertek) jelentettek meg írásokat, költeményeket. Mellettük érkeztek jókívánságok, költemények Bócsáról (Gyulay János főjegyző), Soltvadkertről (Kruttschnitt Antal evangélikus főesperes),

Kiskunhalasról (Pataky Dezső gimnáziumigazgató) és Szeremléről (Tóth Bálint református lelkész) is.

Szilveszter napján, ha végül nem is országos jellegű ünnepség keretében, de minden a Petőfi centenárium körül forgott. „Kiskőrös magyar-tót népe hajnaltól kezdve – szó szerint – talpon volt az esztendőnek ezen az utolsó napján. Jókor délelőtt fölvette mindenki a legjobb ruháját s öreg emberek, asszonyok, legények, iskolás gyermekek a legelhagyottabb utcákból, a tanyaházakból a sáros és hideg utakon ezerével kezdtek zarándokolni a hatalmas Fő-tér s a templomok felé. A templomokban Petőfiről szóló ünnepi prédikációk tartattak s a nép áhítattal hallgatta végig a papjait. – írta a Magyarország tudósítója, Komáromi János.³⁹ Az evangélikus templomban Furia Zoltán hitoktató lelkész, a katolikusoknál Lengyel József plébános, az izraelitáknál pedig Löblovics Bernát kerületi főrabbi volt az ünnepi szónok.

Az első Petőfi szoborhoz vonuló tömegben ott voltak a baptista közösség tagjai is. Jelfy Gyula, a Budapesten 1920 és 1944 között megjelenő Vasárnap című lap fotográfusa két képet is készített ezen a napon. A tudósítások több ezres tömegekről számoltak be, ezt a számot minden bizonnyal érdemes kritikával kezelnünk, s még akkor is 'elegendő' számú résztvevőt feltételezhetünk. A délelőtti ünnepséget a Petőfi dalárda vegyeskara nyitotta meg, majd dr. Bíró Bálint lépett az emelvényre. Felvezető gondolatai után Csányi János tanuló szavalta el Petőfinek A ledőlő szobor című versét. Ezt követően Szávay Gyula, a Petőfi Társaság főtítkára mondta el ünnepi beszédét:

„Megkondult a déli harangszó: a dicsőség napja delel. Ebben a pillanatban az ország fővárosában egy mérhetetlenül pompázó és fényes ünnepség kezdődik a Petőfi Társaság celebrálásában, melyen részt vesz az állam, az egyház, a közelet minden méltósága és fényessége, s én, a Petőfi Társaság főtítkára, íme, itt állok Kiskőrös népe előtt, ahelyett, hogy oda-fenn rendezkedném.

Megdöbbenve kérdezték társaim: »csak nem hagyod itt éppen ma az ország legnagyobb ünnepét, melyet rendeztél?« S én azt mondtam: »az ország legnagyobb ünnepét nem itt ülök, és én nem Jeruzsálemben kívánom tölteni az ünnepnapot, hanem Betlehemben!« S ím itt vagyok, Betlehemben! [...]

S most itt állok előtted, homokkőből faragott furcsa kis szürke szobor, s boldogságtól majd szétpattanó szívvel itt, az Isten szabad ege alatt vallom és kiáltom, hogy a nagy és szép érzések mindama szentségei között e pillanat-

nak érzése a legszebb, legszentségesebb, hogy e pillanatban adatott megtalálnom azt, amit világutakon szomjazva kerestem.

Te vagy a Petőfi szobrok királya e honban, kis furcsa szobor, te vagy a legszebb, mert te vagy a régi, az eredeti, az igazi, az első, te vagy az, akit az ő földje hajtott ki magából, mint egy kőből való rózsaszálat, tebened született újra ő, és pedig ugyanott, a szülőföldjén. [...]

Szobornak olyan vagy éppen, mint az a kis szent hajlék amott, az ő szülőháza. Építhetnének annak a helyére is talán négyemeletes palotát, parkettás szobákkal, lifttel, légudvarokkal. Az lenne-e a Petőfi szülőháza? [...] Te kis szobor, ha valamikor versenyre hívnának a nagyok, könnyen elmondhatnád nekik, én már magam is jubiláns vagyok, én már Petőfi születése után 40 évvel a helyemen álltam, s állom helyemet azóta is. [...]

Száz éve lesz most Szilveszter éjszakán, hogy ott abban a kis nádfedeles parasztházban kis mécsvilág gyulladt ki, mely mindössze egy negyedszázadig pislogott, majd ifjú lánggal lobogott. [...] Száz éve lesz, hogy abban a kis nádfedeles parasztházban, egyszerű szegény gazdálkodó emberpár nyoszorájában újévi ajándékkul egy kisedet született: Petőfi Sándor. Gyermekkorában, ifjúkorában keresztüljárta a hányattatások és szenvedések minden iskoláját, 26 éves volt, mikor a fehéregyházai síkon, úgy, mint költeményeiben jósként elzengette maga: a magyar hazáért, a haza szabadságáért küzdve ott esett el a harc mezején.⁴⁰ [...]

Látjátok: ez a költő. Egész élete küzdelem, meg nem értés. Rózsákkal hinti be nemzetét, az a tövisből vet ágyat neki érte, megtagadják, kiátkozzák, mikor próféta tanításait adja, egyszer kér valamit, azt, hogy ő képviselhesse a népet, csúfosan elkergetik. Ő tovább is a népé, a hazáé, nem tud lenni más, Isten őt így teremttette. [...]

Szeressétek, legyetek örökre büszkéek rá, a ti fiatok. Kimondhatatlanul boldog voltam, hogy én ezt nektek, a népnek, és pedig Petőfi szülővárosában, az ő tulajdonképpeni népének, családjának mondhattam el, s ti azt ily izgalmas figyelemmel kísértétek. Ezért is jöttem én a kis Betlehembe ma.

Kiskőrösi lányok, eleven virágok, kedves jó asszonyok itt: legyetek büszkéek a ti lovagotokra, akinek az édesanyja volt a női ideálja, s akinek szerelmi lantjáról hófehéren peregetek le a nőimádás dalai.

Kiskőrösi férfiak, legyetek büszkéek fiatokra, testvéretekre, akiből a világ előtt a magyarság szimbóluma lett. A tietek ő.⁴¹

Szávay kétségtelenül szép, ám dagályos beszéde az olykor pátoszbba hajló 'tételmon-

³⁸ A Kiskőrös és Járása Petőfi száma, 1922. december 31.

³⁹ Szilveszter éjjelén Kiskőrösön. In: Magyarország, 1923. január 3. 4. o.

⁴⁰ Szávay Gyula: Ünnepi beszéd Kiskőrös népéhez. In: Kiskőrös és Járása, 1923. január 7. 1. o.

⁴¹ Szávay Gyula: Ünnepi beszéd Kiskőrös népéhez. In: Kiskőrös és Járása, 1923. január 14. 2. o.

datok' ellenére is hatásosnak bizonyult, bár azt az ünnepséget lejegyző tudósító is megjegyezte, hogy hosszúra (közel egy óráig volt) sikeredett. A második részben ráadásul olyan természeti képekkel átszótt fejtegetésekbe is belement, amelyeket az 'egyszerű halandó' nem biztos, hogy felfogott. „*Mély elgondolásokban gazdag, magyarázatos előadásában sok apróságot ismertetett meg hallgatóságával.*” – talán ez a sor jellemzi az elhangzottakat a legjobban.⁴² Tegyük hozzá, a kiskőrösiek dicsérete, illetve az, hogy a szűk határidő ellenére vállalta, hogy társaival együtt leutazik Budapestről a költő szülőfalujába ünnepelni, mindenképpen kárpótolta hallgatóságát.

Az ünnepség zárásaként Safáry Irma a kiskőrösi nők nevében koszorúzta meg Petőfi szobrát, majd ismét a Petőfi dalárda tagjai tisztelegtek énekükkel a költő emlékének.⁴³ A délután folyamán egyre többen keresték fel a szülőházat. Marton Ferenc grafikusművész a Magyarság folyóirat képviselőjében érkezett, s a kis hajlék mellett lerajzolta annak őrzőjét, az idős özv. Márk Bertalannét is, aki körbe is vezette vendégeit.

„*És mialatt fűrgén magyarázgat Márk néni, a szoba tele lesz vendégekkel. Kiskőrösi és tanyai egyszerű emberek egytől-egyig. Százszor látták már a viskót s ma mégis százával zarándokolnak el ide, levett kalappal. És szóltanul írják bele a gyűjtőívbe húsz-ötven-száz-ezer koronás adományait a Petőfi-szobor javára.*” – jegyezte le Komáromi János a jelenetet.⁴⁴ Nem sokkal később a kiskőrösi muzsikuskisgyűlés is megjelentek, hogy tiszteletből Petőfi Sándor megzenésített verseit játsszák el, a hallgatóság legnagyobb öröme.

A vasúti pályaudvar épületét már este hat óra előtt kivilágította Bachmann Frigyes állomásfőnök. Az ablakokban elhelyezett mécsesek bevilágították az egész hatalmas épületet, amelynek a peron felé néző egyik központi ablakából Petőfi arcképe hirdette az utazóközönségnek a nagy ünnepség okát. De a falu népe sem felejtette el Zoltán János felhívását: „[...] kezdve a méreteiben is hatalmas polgári iskolán, a községházán, amelyeken szintén Petőfi átvilágított arcképe jelezte az idegennek a nap jelentőségét, és végezve a legelhanyagoltabb mellékcák apró nádas gunyhóin a gyertyák ezrei gyulladtak ki este hat órakor, hogy minden háznak minden lakója leróhassa lélekben adóját nagy szülötünk emlékének.”⁴⁵

Az egyesületek helyiségei estére megteltek. Az úri réteget tömörítő Petőfi Kaszinóban

Mendelényi Ede nyugalmazott elemi iskolai igazgató a Petőfi billikommal a kezében emlékezett a költőre, az Iparoskörben pedig az egyesület jegyzője, Kőrösi István volt az ünnepi szónok. A gazdaemberek a Népkörben gyűltek össze, itt Turán István elnök és Polereczki János községi bíró köszöntötte az egybegyűlteket. A szavaltatok közepette még a térség országgyűlési képviselője, Meskó Zoltán is tiszteletét tette, Revaló Pál főjegyző társaságában. Petőfi életéről Zoltán János beszélt. Végezetül a Szarvas színháztermében egy mozielőadást követően, este 10 órai kezdettel a Kiskőrösi Football Club rendezett ünnepséget, ahol az egyesületként is működő futballcsapat vezetője, Kiss Béla köszöntötte a jelenlevőket. Beszédében „némi szemrehányásokat” is megemlített, itt minden bizonnyal a centenáriumi ünnepség szervezése körül kialakult, korábban már bemutatott állapotokra utalt. Petőfi érdemeit itt szintén Zoltán János méltatta, majd a közönség megtekinthette a Gyertyalángok Erdélyben című egyfelvonásos történelmi drámát.⁴⁶

Ahogy közeledett az éjfél, mindenütt lázas készülődés vette kezdetét, majd az ünneplő csoportok elindultak Petőfi Sándor szülőházához. A vonulók nemzeti színnel átkötött lámpionokkal, a futballisták bengáli fényű fáklyákkal érkeztek, ahogyan Jelfy Gyula az egyik felvételén meg is örökítette őket a villanó magnézium fényénél. Szilágyi Frigyes igazgatótanító beszédét követően Furia Zoltán lelkész áldotta meg a nádfedeles háziköt. A minden bizonnyal megható jelenetsor felidézéséhez ismét Komáromi Jánost hívjuk segítségül:

„Amikor az 1922-ik esztendő utolsó perceiben megkondultak Kiskőrös két templomának harangjai, mikor a költő félíg földbe süppedt szülőviskójának udvarán a helybeli dalárda énekelni kezdte a – Fürdik a holdvilág... – méla romantikájú dalát, – mialatt Kiskőrös apró házaiban és köröskörül a tanyákon vékony gyertyák világítottak az éjszakában, – a sok-sok ezer egyszerű ember: kisközségi, földműves, iparos könnyekre fakadt. De lehetetlen is volt nem könnyezni. Mert Kiskőrösön csak a költő népe emlékezett meg a költőről, mindenki más elmaradt. Azon az éjszakán, mikor még leggyűlölködőbb ellenségeink is némán tisztelegtek egy pillanatra Petőfi emléke előtt, minálunk mindenki megfeszült a költő szülővárosáról. Senki sem tartotta érdemesnek, hogy elzarándokoljon Kiskőrösre. Nem láttuk ott a kormányt, nem az Akadémiát, a Kisfaludy Társaságot. Nem képviseltette magát egyetlen város, egyetlen vármegye, nem a társadalmi, az irredenta, és egyéb egyesületek. Mindössze a Petőfi Társaság küldte le képviselőit az ünnepségre, és méltatta a nap világra szóló jelentőségét. [...]”

Kiskőrös utcáin csoportosan sietnek az emberek különböző irányokba. Mert ma éjjelig Petőfi ünnepségek tartatnak az Úri Kaszinóban, az Iparoskörben, a Gazdák Körében, és a Futball-Klub helyiségeiben. Pártás kisleányok, ünneplő emberek, s felolvasás, méltató felszólalások, szavaltatok, táncok és énekek mindegyike. És a cigányoknak csak Petőfi dalokat szabad játszani.

Legszebb a gazdák ünnepe volt talán, mert a legközvetlenebb. Ott kellett volna lenni és látni kellett volna őket a hosszú asztaloknál, üveg borocskával előtt, amint egymás között vol-

Az ünneplők az első Petőfi szobor előtt Szávay Gyula társaságában (Jelfy Gyula felvétele)

⁴² A kiskőrösi Petőfi ünnep. In: *Kiskőrös és Járása*, 1923. január 7. 2. o.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Szilveszter éjjelén Kiskőrösön. In: *Magyarság*, 1923. január 3. 4. o.

⁴⁵ A kiskőrösi Petőfi ünnep. In: *Kiskőrös és Járása*, 1923. január 7. 2. o.

⁴⁶ Uo.

Az éjjeli ünnepség résztvevői a szülőház udvarán (Jelfy Gyula felvétele)

tak, amint egyik-másik értelmes gazdálkodó felállt és Petőfiről elmélkedett. Nem az égre felrepült és szétrobbant meteorról, hanem a becsületes emberről, a szegény nép költőjéről, a hűséges férjről, a jó apáról, és a hazafias magyarról. Ott láthattuk ezeket a magyarba szakadt, szláv-típusú gazdákat s földmunkásokat, amint bólogatva figyeltek a maguk közül való szónokokra, s láttuk a legényeket és öreg gazdálkodókat, amint minden műsor nélkül egymás után kiléptek az emelvényre s órákon át Petőfi verseket szavaltak és daloltak... Szép volt!

Már jóval éjfél előtt megindult a zarándoklás a nádtetejű házacskához. Az udvaron, a szűk közben és a szomszédos portákon legalább háromezer ember. Mély csöndben hallgatnak. A szülőház ablakában gyenge fénnel erőlködik Márk néni hét szál Petőfi-gyertyácskája. Később lampionos menet érkezik, s nesztelenül elhelyezkedik az ajtó előtt.

A hold magasán áll, a firmamentum közepén bánkódva néz el a város és a pusztá felett. Az evangélikus templom órája elütötte már a háromnegyedet. Csend, nagy csend van körül. A tömeg levett kalappal várakozik. Mély megindultság fogja el az embert. E pillanatban bizonyára sok százezren szállnak ide gondolatban a világ minden részéből. Legtöbben mégis leszakított véreink közül.

Egyszerre csak megkondul a katolikus templom harangja s ugyanakkor zúgni kezdenek a lutheránus harangok is. S ugyanakkor az iparosokból és földművesekből összeállt helybeli dalárda énekelni kezd, két hangra:

– Fürdik a holdvilág az ég tengerében...

Nem tudom, mi volt az oka... talán az egyszerű emberek éneke, talán a tudat, hogy Petőfit az ő népén kívül senki más nem jött megünnepelni ide, talán a véletlen, hogy az ég tengerében éppen fürdött a holdvilág, – de az

emberek szeméből kibuggyantak a könnyek. Mikor pedig a bús dalban odáig ért a daloskör, hogy az erdők mélyén bujkáló magyar betyár nem mehet többé haza, mert meghalt az édesanyja, a kis házuk összeomlott, – sokan, ó, nagyon sokan felcsuklottak...

Talán a közös meghalt anyánkra gondolt mindenki, mint az a bujdosó tanár, aki a ház udvarán Erdély bérceiről, meg szerencsétlen Felvidékről beszélt a holdfényes éjszakában. Azalatt zúgtak a harangok a szegény költő emlékéért költögettek, aki mészáros mesternek volt a fia csak, s ma a világ minden jóembere felsóhajt a nevére. A szónok beszélt-beszélt Petőfiről, aki olyan szegény volt, hogy amikor téli időben Pest felé gyalogolt Debrecenből, az irtóztató éhségtől könnyek csorogtak le a szeméből, s ezek a könnyek arcára fagytak a miskolci országúton. És ez az éhes költő mégis nagyon szerette az embereket...

Egy kis tót leány szavalt még, s egy fiatalember áldotta meg a viskót. Mindenki sírt.

Egy óra körül üresek voltak már az utcák, csak a hold állt szokatlan magasságban. A gyertyák pislogtak még az ablakokban, s belenéztek a pusztaságba. És a pusztaság felől, annak legmélyéről, pislákoló szemmel néztek vissza idáig a tanyaházak apró ablakai. Senki úgy meg nem ünnepelte Petőfit, mint Kiskőrös népe. Mert megsiratta.⁴⁷

Epilógus

A centenáriumi emlékév keretében még kettő jelentősebb esemény zajlott a községben. Először március 15-én tartottak a hagyományostól valamivel bővebb ünnepséget, melynek délutáni részében ismét Szávay Gyula volt a meghívott szónok. A nap folyamán maradandó emléket is felavattak: ekkor helyezték el az evangélikus elemi iskola falában azt az emléktáblát, amely Koren

Márton evangélikus lelkész és Zoltán János indítványára készült, közadakozásból. A tábla a Jókai Mór és társai számára tartott 1880. október 17-i díszbédnek állított emléket, a fogadást ugyanis annak idején a Csöngös iskola termeiben tartották.⁴⁸

Az oly sok vitát kavarázó 'országos' jellegű ünnepség eredetileg májusra lett halasztva, ám közeledve a hónaphoz sem nagyon körvonalazódtak a részletek. Előbb Petőfi halálának évfordulójára (amely egyben a centenáriumi emlékév lezárását is jelentette), majd augusztus huszonhatodikára hirdették meg. Szervezője az előjáróság volt, a fővédnöki tisztelet Melczér Gyula főszolgabíró töltötte be. A Petőfi népiünnepély névre keresztelt rendezvény végül nagyszabásúnak bizonyult, hiszen a Szücsi erdő melletti réteken tartották meg, színpaddal, sátrakkal, tamburás és cigányzenesóval, valamint sportversenyekkel. Tölgyszéki Papp Béla, a Szarvas szálló bérlője is kitelepült. A tudósítás szerint 1500-2000 ember is részt vehetett az ünnepségen, ahová 200 korona belépődíj megfizetése után léphetett be az illető vendég, ez az összeg természetesen a Petőfi szobor alapba került.⁴⁹

Amikor Revaló Pál főjegyző köszöntötte az ünnepségre megérkező Szávay Gyulát, állítólag azt mondta neki, mintegy mentegetésképpen: „szerény ünnep ez a mai.” Pedig a méreteket tekintve ez a megállapítás nem feltétlenül állja meg a helyét. Azonban ha megnézzük a visszhangokat, más kép tárul elénk. Lényegében a helyi újságon kívül egyetlen környékbeli, avagy országos lapban sem találunk még egy említést sem erről a 'népiünnepélyről', amely tulajdonképpen az elmaradt országos ünnepet lett volna hivatott pótolni. Természetesen lehetséges volna további vizsgálatokkal feltárni ennek okait. Más kérdés, hogy szükséges-e? Hiszen egy augusztus 26-án tartott nagyrendezvény minden nívója ellenére legfeljebb nevében kapcsolódhat Petőfi Sándorhoz, még ha történetesen Kiskőrösön is rendezik meg. Ezt nyilván a kortársak is érzékelték. Ha a kutató nem hívja fel rá a figyelmet, meg merjük kockáztatni, bizony senkinek sem jutna eszébe ez az ünnep a Petőfi-centenárium kapcsán, annyira nem maradt meg a köztudatban. Ellentétben azzal a bizonyos szilveszterivel, amely annyi akadémikuskodás és vita árán valósult csak meg.

Lehet-e hát nekünk, kiskőrösieknek a költő születése századik évfordulóját bármely más napon ünnepelnünk, mint 1922. december 31-e? – idézhetnénk újra ezt a gondolatot. A fenti példa alapján lehet, de, hogy érdemes-e? Az már korántsem tűnik olyan biztosnak.

Turán István

⁴⁷ Komáromi János: Szilveszter éjszakáján, Kiskőrösön. In: Komáromi János: *Csatangolás mindenfele*, Genius kiadó, Budapest, 1930. 43-51. o.

⁴⁸ Kiskőrös és Járása, 1923. március 18. 1. o.

⁴⁹ Kiskőrös és Járása, 1923. szeptember 2. 1-2. o.

Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkozunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutatni állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is terítékre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

„[...] **Piacunk rendje.** Ennek éppen az ellenkezőjét kell érteni, mert a mi piacunkon az a rend, hogy állandó a rendetlenség. Soha sehol nem látni egyetlen hatósági közeget, aki azért jelenne meg ott, hogy a fogyasztó közönség százainak jogos érdekét is megvédje. Nálunk – úgy látszik – a hatóság felfogása szerint, csak a termelőnek vannak megvédelmezésre méltó érdekei, a fogyasztónak nincsenek. Az új pénzügyminiszter hiszi, hogy ő hozza meg a szabadpiaci forgalmat, pedig téved, a kiskőrösi piacon ez már kitenyészett divat. A termelő akkora árat szab a maga portékájáért, amekkora neki csak jól esik. A fogyasztó pedig, ha az uzsoraárakat zúgolódás nélkül megfizeti, csak úgy eszik.

De hiszen már még talán a felcsigázott uzsoraárakkal sem törődne mi kikoplalt, lerongyosodott szegény fogyasztók, csak kapnánk, amire a fűtetlen, hideg otthonban szükségünk van, de éppen azt nem kaphatunk. Mert Budapesttől Halasig már a kora reggeli órákban csonka Magyarország összes kofája és lánckereskedője valósággal ellepi a kiskőrösi piacot, s a helybeli fogyasztók elől összevásárolnak minden valamire való élelmiszert.

És nincs senki, aki ezt a kofa-inváziót megakadályozza, vagy legalább a helyi szükséglet mértékéig korlátozza. Kérem a hatóságok gondoljanak mireánk, helybeli adófizető fogyasztókra is, s legalább a hatósági intézkedést, melyet egy engedékeny pillanatban a mi érdekeinkben találtak ki, hogy vidéki kofák de. 10 óráig nem vásárolhatnak, hajtsák is végre egyszer már komolyan.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. január 2-i számában/

„[...] – **Kanyarójárvány Kiskőrösön.** Községünkben, mint azt hivatalosan megállapították, a kanyaró a gyermekek közt járványszerűen fellépett. Eddigél 30 megbetegedési eset fordult elő. A hatóság minden intézkedést megtett, hogy a járvány terjedését megakadályozza.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. január 2-i számában/

„[...] – Fotóműterem megnyitása. Gróf Ju-

liska, a Kossuth utcában levő Gróf Vilmos-féle házban fotóműtermet nyitott. Készít portrait, cabinet, és társas felvételeket elsőrendű kidolgozásban.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. január 16-i számában/

„[...] – **Vasárnapi szünet a korcsmákban.** Pestvármegye közgyűlése üdvös és egyben gyakorlati szempontból is nagyon ésszerű határozatot hozott a vasárnapok megszentelése és a vasárnap délutáni ún. korcsmai verekedések meggátlása érdekében. Felirattal kérte a kormányt, hogy az italméréseket szombat estétől hétfő reggel hat óráig tartsák zárva.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. január 16-i számában/

„[...] – **Az [ti. budapesti] irredenta szobor leleplezése** napján, folyó hó 16-án délelőtt a kiskőrösi járás népe mindenfelé a templomokban az istentiszteleten való részvétellel szentelte meg a nap jelentőségét. Kiskőrösön minden templomban, s a helybeli izraelita templomban is könyörgő istentisztelet volt. Mindenütt az istentisztelet elején és végén a Hymnuszt és a Szózatot énekelték. Az ev. templomban Blázy Lajos lelkész mondott hazafias vonatkozású, emelkedett szellemiségű beszédet. A r. kath. templomban Szabó Mihály adminisztrátor lelkész ünnepi szentmise keretében megható beszéddel méltatta az ünnep jelentőségét. A zsidótemplomban Löblövcics Bernát főrabbi magas szárnnyalású hazafias beszédben ismertette a szobrok jelentőségét, s beszéde végén benső áhítattal mondotta el a Magyar Hísekegy szavait.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. január 23-i számában/

„[...] – **Petróoleumkutak Kiskőrösön.** Már tudniillik ilyen kutak is lesznek Kiskőrösön, ha kielégítő eredménnyel fog végződni az a kutatás, amelyet ahhoz értő állami kiküldöttek a kiskőrösi határban legközelebb meg fognak kezdeni. Ugyanis a geológusok szerint a magyar föld alatt is van kőolaj. Az állam most kutatásokat, próbafúrásokat akar végeztetni az Alföldön és a Dunántúlon, hogy föltárja

a föld kincseit. Pestmegyében Kecskeméten és Kiskőrösön végeznek próbafúrást.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. január 30-i számában/

„[...] – **A románok által okozott károk megbecsülése.** Tudvalevően a román megszállás idején a hónapokon át itt tartózkodó bocskoros vitézek nemcsak az egyeseknek, de különösen a kiskőrösi evangélikus egyháznak – az iskolai felszerelések kíméletlen elpusztítása által rengeteg károkat okoztak. Most a bár módon megkárosított egyház vezetősége illetékes helyen az okozott károk értékének megtérítését követeli. A község a kárfelvétel megejtésével s a kár értékének szabályszerű megállapításával dr. Bíró Bálint és Dúl Endre községi képviselőket bízta meg.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. február 20-i számában/

„[...] – **Új plébánia.** Várady L. Árpád kalocsai érsek – mint lapunknak írják – a kiskőrösi lelkészséget plébánia rangra emelte, s a vallásügyi miniszter bemutatása alapján Lengyel József eddigi adminisztrátort nevezte ki plébánossá.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. február 27-i számában/

„[...] **Államvasúti építkezések állomá-sunkon.** A MÁV még a háború előtt tervbe vette a kiskőrösi vasúti állomás nagyarányú kibővítését. A tervek el is készültek, a kivített azonban a háború megakasztotta, amikor pedig a háború végével időszzerűvé vált volna a kész terv megvalósítása, útját állotta ennek az országunk eldarabolása révén megcsökkent kereskedelmi forgalmunk. A megkezdett munkát mégse hagyták abba, hanem egyelőre szűkebb keretekben végrehajtották a kibővítési terveknek a kiskőrösi vasúti állomás teheráru forgalmi berendezésére vonatkozó részét. Elkészült immár az anyag és munkaerőhiányok dicséretes leküzdésével az új, 10 kapuval ellátott keramit padlózatú raktárhelyiség az oda vezető új vágányokkal, s a nagy kiterjedésű nyílt rakodó építése szintén a befejeződéshez közeledik. Ezeket az új részletépítkezéseket úgy hajtották végre, hogy a később megvalósítandó végleges kibővítési terv kivételét nem fogják meggátolni. Örömmel üdvözljük a nemzeti újjáépítés munkájának, e haladásnak ezt az újabb biztató jelét.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 6-i számában/

„[...] **Szaporodnak a telefon előfizetők.** Már tudniillik mindig több és több telefon lesz Kiskőrösön, ami a normális viszonyok helyreállításának egyik biztos jele. Legújabbán Szekulesz Mór kereskedő kapott telefont 33 szám alatt. A közel napokban dr. Bíró Bálint ügyvéd telefonját kapcsolják be 34-es számmal, míg Hetényi Lipót fakereskedő telefonja a régi 3-as számra lesz bekapcsolva.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 6-i számában/

„[...] **Néhány utcai lámpát kérünk.** Örvendetesen tapasztaljuk, hogy a petróleumhiány már nem kísért annyira, s ha nem is a békévek mennyiségében, de annyi mégis van, amennyi a szükséglet kielégítésére elegendő. Kíváncsinos volna legalább a fő úton néhány lámpát elhelyezni, amely a vak sötétségben legalább a vonattal érkező utasoknak mutatná meg az utat. Mert amikor a község összes adósságai ki vannak fizetve, ennyi áldozatot elbír a község a közönségért.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 13-i számában/

„[...] **Napfogyatkozás.** A kalocsai érseki csillagvizsgáló jelentése szerint folyó évi április 8-án teljes napfogyatkozás lesz, amely délelőtt 8 óra 43 perckor kezdődik és 11 óra 21 perckor végződik. Hasonló napfogyatkozás már 54 éve nem volt.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 13-i számában/

„[...] **Igazgató választás.** Mendelényi Ede, a kiskőrösi evangélikus elemi iskola igazgatója az igazgatói állásról lemondott. Múlt vasárnapra tűzték ki az igazgató választást,

Mendelényi Ede azonban a tantestület és az iskolaszék kérésére lemondását visszavonta, s így ismét az ő szakavatott kezében maradt az igazgatói teendők ellátása.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 20-i számában/

„[...] **Tartós hideg.** Már-már abban a hitben ringattuk magunkat, hogy az idén nem is lesz telünk. Azonban fájdalmasan csalódtunk, mert február hónap ugyancsak hideggel köszöntött ránk. Nem is egy-két napos hidegről van szó, hanem úgy látszik állandó hideg lesz egész februárban. Nem lehetetlen azonban, hogy mire e sorok napvilágot látnak, az időjárás szeszélye megbosszulja a jóslatunkat.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 20-i számában/

„[...] **Rendőri hírek.** Özv. Kurucz Pálné pincéjét folyó hó 5-én éjjel Dulai János öregszőlősi lakos feltörte, s onnan 4798 korona értékű különböző gazdasági felszereléseket és bort lopott el. A tettessel együtt az ellopott tárgyak is megkerültek.

Romsics István kiskőrösi lakos január 30-án éjjel a vasúti állomás teheráru raktárát felakarta törni, de vállalkozása nem sikerült, mert az éjjeliőr tetten érte. Megindították elene az eljárást.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 20-i számában/

„[...] **Kanyaró járvány.** Napról napra nagyobb a száma azoknak az iskolás gyerekeknek, akik megkapják a járványszerűleg fellépett kanyarót. Ha a járvány nem szűnik meg, föltétlenül be kell szüntetni legalább rö-

vid időre a tanítást. Így legalább elejét lehet venni, hogy a járvány ne terjedjen még nagyobb mértékben.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 27-i számában/

„[...] **A rendőrök fizetését** a képviselőtestület – méltányolva jogos kérésüket – fel-emelte. Eszerint 1921. évre a rendőrök és kézbesítők fizetése a következő: napi 30 korona készpénz, 6 métermázsza rozs, egy magyar hold föld használhatása, továbbá téli és nyári felsőruha. Ez a méltányos fizetésrendezés bizonyára fokozni fogja derék rendőreink munkakedvét és ambícióját.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 27-i számában/

„[...] **Országos vásár.** Amint megjósoltuk – ez az egy jóslatunk bevált – az őszinél még fokozottabb érdeklődés mellett zajlott le a „Mátyásnapos vásár.” Volt eladó és vevő is bőségesen, csakhogy az eladók olyan túlzott árakat szabtak portékájuknak, hogy ezzel a vételkedvet alaposan megcsappantották. Így a nagy és zajos vásár jóformán eredmény nélkül zajlott le, s a sok felhajtott jószágot tulajdonosaik megérdemelt csalódással hajtották haza. Reméljük, hogy csalódásuk maradandó jellegű. A túl magas árak úgy látszik mégiscsak elérték szédületes pályájuk csúcspontját, ahonnan az út már csak lefelé vezet, s ha hirtelen nem is, de a szelíd lejtőn fokozatosan visszatér a normális állapot. A vásár eredménytelenségében a pénz kezdődő megbecsülésének biztató jelét látjuk.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. február 27-i számában/

